

Mozaikok Online

*A Nagy Gyula Területi Múzeum tudományos,
muzeológiai és kulturális online folyóirata*

Mozaikok Online

A Nagy Gyula Területi Múzeum tudományos, muzeológiai és kulturális online folyóirata

Megjelenik online, évente minimum két alkalommal.

Online ISSN szám: **ISSN 2786-3603**

ngytm.hu/mozaikok-on-line-folyoirat/

Mozaikok Online

A Nagy Gyula Területi Múzeum tudományos, muzeológiai, és kulturális online folyóirata

Megjelenik online, évente minimum két alkalommal.

Online ISSN szám: ISSN 2786-3603

ngytm.hu/mozaikok-on-line-folyoirat/

Felelős kiadó

A Nagy Gyula Területi Múzeum igazgatója

Szerkesztette

Józó Tamásné

Borítóterv

Józó Tamásné

A tanulmányokat lektorálta

Dr. Jároli József

Merczi Mónika

Dr. Vörös Gabriella

Dr. Wolf Mária

Szerkesztőség

Nagy Gyula Területi Múzeum

5900, Orosháza, Dózsa György utca 5.

E-mail cím: oroshazimuzeum@gmail.com

Telefonszám: +36 68 412 853

Kiadja

Nagy Gyula Területi Múzeum

(Orosháza, Dózsa György utca 5.)

Tartalom

Tanulmányok

Vörös Gabriella – Gyenge Antal: Késő szarmata kori, nagy méretű, hordó alakú edény az orosházi múzeum gyűjteményében	1
Dorozsmai Balázs: Plombatípusok a középkori Gerendásról	25
Pillér Péter Ferenc: Különleges térdfibulák a Nagy Gyula Területi Múzeum gyűjteményéből	37
Szemenyei Béla: Élet a legnagyobb magyar faluban	47

Késő szarmata kori, nagy méretű, hordó alakú edény az orosházi múzeum gyűjteményében

Helytörténeti adatok a lelőhely azonosításához

Bevezetés

Az orosházi Nagy Gyula Területi Múzeum gyűjteményében jelentős számú római kori szarmata régészeti emlék található, mind közül az egyik legizgalmasabb és egyben a legtöbb kérdést felvető darab egy nagy méretű, 47 cm hosszú, hordó alakú edény. 1952-ben vették nyilvántartásba, abban az évben, amikor belettárolták az intézmény teljes műtárgyállományát, a régészeti anyag mellett a néprajzit és a helytörténetit is.¹ A leltári száma: 52.466.1. lett, a lelőhely megnevezése: Szentetornya-Székács major.

Az edénytípus használata a késő szarmata településekre jellemző. Nem mondható gyakorinak, de az egész Alföldön előfordul. A hordó alakú edények előfordulásával a Körösök és a Maros által közrefogott területen Vaday Andrea és Rózsa Zoltán foglalkozott. A késő szarmata kori besorolást a típussal együtt előkerült, gyorsan forgó korongon készített, vékony falú, un. szemcsés kerámia időrendi helyzete, és a vele együtt előforduló csillámos, kavicsos főzőedények bizonyítják. Használatuk egészen a hun kor végéig (5. század közepe) bizonyítható. Az edények felületkezelése, felfényezése, polírozása is első sorban a késői időszakra jellemző eljárás, ami az orosházi edényen is megfigyelhető.²

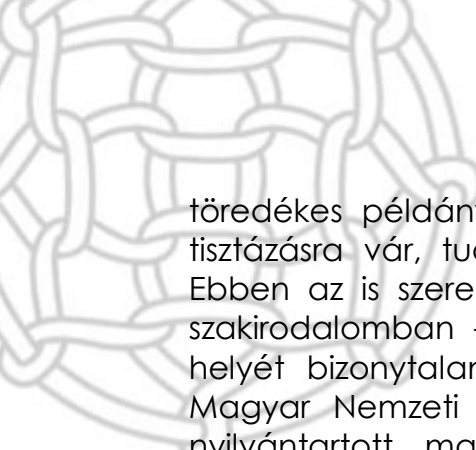
Az orosházi hordó alakú edényt az teszi igazán egyedivé és különlegessé, hogy az összes közül ez az egyetlen ép állapotban előkerült példány.³ Méretei, felépítése, űrtartalma, készítésének fázisai egyaránt jól megfigyelhetőek, vizsgálhatóak, ami a továbbiakban segítséget nyújthat a kutatóknak a

---

¹ A nyilvántartási törvényt 1949-ben alkották meg. 1950-ben állami irányítás alá helyezték a múzeumokat, majd ezt követően országos kampányleltározás vette kezdetét. Éveken át tartott a munka, mivel csak szakirányú egyetemi végzettséggel lehetett benne rész venni, és mert sok volt a műtárgy, de kevés a szakember.

² VADAY–RÓZSA 2006, 95–97.

³ A magányosan előkerülő, nagy méretű, ép edényeket Párducz Mihály gyűjtötte össze, és közölte 1950-ben megjelent munkájában, a corpus sorozat III. kötetében. Az edények között főként gabona tárolására szolgáló hombáredények és néhány folyadéktároló, egyfűlű nagy korsó fordul elő. (VÖRÖS 2022, 173–174., 73. jegyzet) Az orosházi hordó alakú edény is nagy méretű, és tárolásra szolgálhatott, de Párducz gyűjtésében ez a darab nem szerepel. Ennek később, előkerülésének idejét tárgyaló fejezetben fontos szerepe lesz.

töredékes példányok értelmezéséhez. Van azonban egy fontos kérdés, ami tisztázásra vár, tudniillik a lelőhelyének azonosítása máig nem történt meg. Ebben az is szerepet játszik, hogy az elnevezése két formában fordul elő a szakirodalomban – Szentetornya és Pusztaszentetornya - ami az előkerülési helyét bizonytalanná teszi.⁴ Emiatt nem szerepelhet az edény lelőhelye a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázisában sem, amely az összes nyilvántartott magyarországi adatot tartalmazza. 2010-ben Liska András készítette el Orosháza város kulturális örökségvédelmi hatástanulmányát, ahol a II. kötetben, a régészeti emlékek között 52-es sorszámmal szerepel az edény: „Közelebbi lelőhely nem ismert. Földhivatali és egyéb adatok bevonásával talán lokalizálható lesz. A KÖH⁵ lelőhelynyilvántartó adatbázisában nem szerepel.”⁶

Nem tudjuk azt sem, hogy mikor került elő, mivel ezzel kapcsolatban nem maradt fenn róla semmilyen feljegyzés, és gyűjteménybe kerülésének időpontja a leltárkönyvben sem szerepel.

A tanulmány a két hiányzó adat – az előkerülés helye és ideje – megnyugtató tisztázását, végső soron a lelőhely azonosítását tűzte ki célul.

Az edény legelőször csak 1965-ben került be a tudományos köztudatba, amikor a város monográfiájában, a korszak tárgyalása során leköszölte a fényképét Mócsy András, és röviden megemlékezett feltételezett eredetéről és funkciójáról.⁷ Ezt követően Vaday Andrea említette meg analógiaként a Szolnok megyei szarmata anyag feldolgozása során, amikor részletekbe menően tárgyalta az edénytípust.⁸ 1998-ban a gyulai Erkel Ferenc Múzeum Dürer termében⁹, az alföldi szarmata anyagot bemutató kiállításon szerepelt a bemutatott leletek között. A nagyszabású kiállítást kísérő kiadványban, a Gyulai Katalógusok 6. kötetében lényegre törő leírásával, méreteivel, valamint fényképével jelent meg.¹⁰ Utoljára az orosházi múzeumban állították ki, a 2003-

---

⁴ Vaday Andrea az edénytípust elemző munkájában Pusztaszentetornyát említi, és Mócsy Andrásra hivatkozik. (MÓCSY 1965, 3. kép; VADAY 1989, 159., 741. jegyzet) A helységnév két tagja külön írva szerepel a forrásokban, ezért a továbbiakban ezt az írásmódot használjuk.

⁵ KÖH : Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2010 és 2012 között létezett.

⁶ Köszönjük Liska Andrásnak, hogy kéziratát felhasználhattuk, álláspontját idézhettük.

⁷ MÓCSY 1965, 107., 3. kép A Szerző szerint sztyeppei hagyományokon alapulhat a forma eredete. Felfüggesztve használhatták az óriási úrtartalmú, 12 literes edényt, és feltehetően erjesztett ital készítésére szolgálhatott.

⁸ VADAY 1989, 159., 741. jegyzet

⁹ A Dürer termet magába foglaló épületet azóta lebontották, a múzeum neve Erkel Ferenc Területi Múzeum lett.

¹⁰ JAZIGOK, ROXOLÁNOK, ALÁNOK 1998, 168-169, Kat. 150. Az edényhez leírás és fénykép tartozik. A fénykép mellett szereplő szám téves, a 151. szám ugyanis egy másik, ugyancsak hordó alakú, kicsi edény katalógus száma, amihez viszont nem tartozik fénykép.

ban megrendezett nemzetközi tudományos szarmata kori konferenciához kapcsolódó kiállításon.¹¹

Tehát a kivételes lelet többször szerepelt már kiadványokban és a nagyközönség előtt is, de eddig nem készült róla részletes leírás, fényképes bemutatása pedig – szó szerint – egyoldalú volt. A mostani munka ezeket a hiányokat is igyekszik pótolni, másrészt szeretné körbejárni, felfejteni az edény előtörténetét, egészen 1952. évi leltárba vételéig.¹²

A hordó alakú edény leírása (1-6. kép)

Szürke színű, gyorsan forgó korongon formált, fekvő hordó alakú edény, a két vége irányában fokozatosan szűkül. (1. kép) Felépítése, formája miatt az edényt felfüggesztve lehetett használni, mivel sem gömbölyű alsó részén, sem kicsi körmetszetű végein nem tudott megállni, még üresen sem. Elképzelhető azonban, hogy egy erre a célra kialakított állványon, alátámasztva is tarthatták. A felfüggesztést a két végén kialakított, úgynevezett gallérral oldották meg, ami voltaképpen az edénnyel egybekorongolt, masszív, tömör agyagkoszorú, aminek a széle élben végződik. Mivel az edény belsejét a galléroknál nem tudtuk megvizsgálni, az analógiák alapján következtethetünk arra, hogy tömör lehet. Az élből néhol apró, pár milliméteres részek hiányoznak, hogy ezek mikor keletkeztek, a használat során vagy a találáskor, esetleg ezt követően, nem lehet eldönteni. A hordó formát két részből korongolták meg, és a hordó alak tengelyében összedolgozták. A fényképfelvételeken jól látszanak a korongolás nyomai, főként a gallérok melletti sávokban. A két vége nem pontosan egyforma méretű, és az egyik a közepén kissé kicsúcsosodik. (2-3. kép) Kialakításuk megegyezik a masszív korong talpú edényekével, a gallér utáni rész pedig a hombárok alsó felével mutat hasonlóságot. A beöntő nyílást az edény tengelyében alakították ki. Az összeillesztett hordó formából kivágtak egy részt, majd köré egy rövid, íveltlen kihajló peremet illesztettek, aminek felülnézetben enyhén ovális a formája. (4. kép) A pereme kézzel készült, a belsejében különösen jól látszik a feltapasztásához felhasznált agyagréteg, aminek a színe is eltér kissé az edény anyagáétól. (5. kép) A szájnylás körül, a külső oldalon is érzékelhető a felület egyenetlensége a pluszban felvitt agyag miatt, amit a fényezéssel jórészt elfedtek. Az edény teljes felületét felfényezték, csak a gallérok belső tövében, ahova a felfüggesztő alkalmatosság került, egy keskeny sávban maradt matt az edény felülete. (6. kép)

---

¹¹ A kiállításról a házigazda és szerkesztő, Rózsa Zoltán emlékezett meg a konferencia 2005-ben megjelent tanulmánykötetének előszavában, ami egyben a Szántó Kovács János Múzeum Évkönyvének 7. kötete.

¹² Az orosházi múzeum első leltárkönyve, ahogyan más múzeumokban is, vegyes volt, ami azt jelentette, hogy a régészetten kívül minden más muzeális tárgy ugyanabba a leltárkönyvbe került. A leltári számokat: 52.1.1-52.2198.1. között osztották ki, ami azt jelenti, hogy minden egyes műtárgy új tételszámot kapott.

A belsejét is szépen eldolgozták, bár csak korlátolt méretű felületet sikerült tanulmányozni a beöntőnyíláson keresztül. Azt viszont ilyen körülmények között is jól meg lehetett figyelni, hogy az edény belső falán nagy, szabálytalan foltokban sötét színű lerakódások vannak, aminek okát csak mintavétellel és ezek természettudományos vizsgálatával lehetne felfedni. A vizsgálat szerencsés esetben kideríthetné, hogy milyen folyadékot tartottak benne.

Méretei: Hossza: 47,0 cm, magassága: 30,9 cm, hasának legnagyobb szélessége: 27,2 cm.

Csúcsos végének átmérője: 11,1 cm, a gallérjának átmérője: 15,5 cm, szélessége a tövénél: 4,8 cm.

Tompa végének átmérője: 11,6 cm, gallér átmérője: 15,4 cm, a gallér szélessége a tövénél: 3,1 cm.

A beöntőnyílás peremének külső átmérője: 10,8 x 10,4 cm, a belső, ami a nyílás méretét is jelenti: 7,3 x 7,1 cm.

A régészeti gyűjtemény korai története 1952-ig

Ahhoz, hogy a hordó alakú edény lelőhelyét azonosítsuk, első lépésként előkerülésének, illetve gyűjteménybe kerülésének időpontját igyekeztünk meghatározni. A kettőt azért kell szétválasztani, mert nem mindig esik egybe, a két dátum között jelentős eltérés is lehet. Mivel a kiindulási dátum 1952-es beleltározása, amikortól egyértelműen a múzeum műtárgyállományába tartozott, ezért az ezt megelőző időszakot kellett megvizsgálni. Gyűjteménybe kerülése körülményeinek, idejének tisztázása érdekében vissza kellett nyúlni egészen a kezdetekig, felidézni a régészeti gyűjtemény történetét, aminek első fejezete az 1900-as évek elejétől 1944-ig tartott.¹³

Ha közös vonást keresünk a hazai régészeti gyűjtemények sorsában, azt különféle formában megnyilvánuló hanyatttatásukban lehet megtalálni. Hogy a pusztulás és a pusztítás hány fajta alakot öltött a periódus végén, ahhoz szomorú adalékokat lehet találni az Magyar múzeumok 1945–1955. című kiadványban, amit a Népművelési Minisztérium Főosztálya adott ki. A cél első sorban a világháborút követő fellendülést hivatott ugyan dokumentálni, de majd mindegyik múzeum igazgatója visszanyúlt a kezdetekhez, és a gyűjteményeket részben vagy egészben megsemmisítő eseményekről is beszámolt. 1950.

---

¹³ BALÁS 1933–1934, 1. Balás Béla kezdetekről azt írja, hogy 30 évvel ezelőtt kezdődött a régiségek gyűjtése, ami tehát a század legelejének időszakát jelenti. Nagy Gyula négy évtizedet átívelő munkásságának krónikájában is érintette röviden ezt a korszakot, benne a régészeti leletek sorsát, de érthető módon első sorban a néprajzzal és a helytörténeti kutatások alakulásával foglalkozott. (NAGY 1986)

szepetember 1-től Orosházán Nagy Gyula (1911–1994) töltötte be az igazgatói posztot, a kiadványban ő is a gyökereknél kezdte írását.¹⁴

A vidéki muzeális gyűjtemények indulása különböző időpontokban történt a 19. század második felétől, és bár a feltételek nem voltak minden esetben ideálisak, a kezdetek optimizmusra adtak okot. Létrejöttük általában egy-egy intézményhez, jellemzően iskolához köthető, ahogyan Orosházán is. Kellett hozzá továbbá legalább egy lelkes, elhivatott, a régiségekre nyitott személyiség, aki az intézményhez kapcsolódott. Esetünkben az alapító Juhász Balázs (1874–1930), a Magyar Királyi Állami Polgári Fiú-iskola történelemtanára volt, aki hivatásából eredően főként a régészethez vonzódott. (7. kép) Szükség volt a gyűjtemények létrejöttéhez befogadó, sőt támogató közegre, ami elősegítette a megmaradást, és motorja volt a fejlődésnek. Orosháza a két világháború között pezsgő szellemi életet élő falu, ahol számos alap- és középfokú iskola működött, több lapot is kiadtak, és az iskolai múzeum ügyét is széles körben támogatták.¹⁵ A múzeum megnyitása az iskola termeiben 1927. április 10-én komoly eseménynek számított, híre messze túljutott a helység határain. (8. kép) A rendezett, adatolt régészeti anyag jelentőségét emelték a rangos látogatók és a kutatók, akiről az iskolai múzeum első vendégkönyve és Nagy Gyula visszaemlékezései is tanúskodnak.¹⁶ Ebből az időszakból kétségkívül a legérdekesebb bejegyzés 1940. május 27-én kelt, és a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Ősrégészeti Intézetének tanulmányújáról ad hírt. A bejegyzés Dr. Tompa Ferenc (1893–1945) egyetemi magántanár tollából származik, az aláírók között volt többek között Dr. László Gyula tanár (1910–1998) és a hallgatók, későbbi neves régészek: Barkóczi László (1919–2017), Bónis Éva (1919–1999), Szőke Béla (1913–1951), Sági Károly (1919–1997)¹⁷kézjegye szerepel. A csoporthoz csatlakozott Dr. Radnóti Aladár (1913–1972), aki ebben az időben a Történeti Múzeum (1949-től: Magyar Nemzeti Múzeum) régészeti osztályán dolgozott. Jelen volt még Banner János (1888–1971) is, a szegedi egyetem Régiségtudományi Intézetének vezetője, aki kitűnő kapcsolatokat ápolt a pesti egyetemmel, és az orosházi gyűjteménnyel.

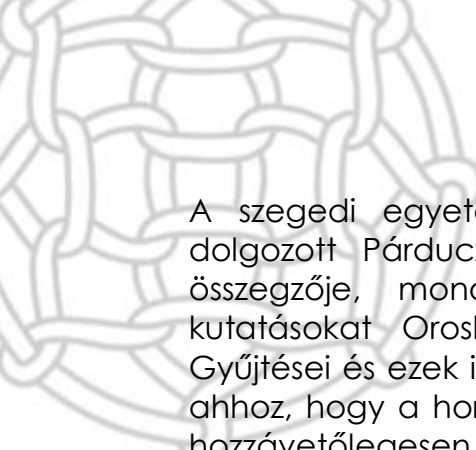
---

¹⁴ NAGY é.n. 197–200. Nagy Gyula későbbi munkájában részletesen beszámol a múzeum korai, 1945–1950 közötti időszakának történetéről. (NAGY 1983). Régész végzettségű szakember először 1997-ben került a múzeumba. Rózsa Zoltán 1997–2019 között volt először munkatársa, majd később igazgatója az intézménynek. Korábban, az 50-es évektől ifj. Olasz Ernő (1927–2007), a „múzeum régész aktivája” (Nagy Gyula megfogalmazása: NAGY é.n., 199) végzett ásatásokat a múzeum gyűjtőterületén, de ez a korszak már nem tartozik a mostani kutatás körébe. Zalotay Elemér is besegített Hódmezővásárhelyről, és Nagy Gyula is végzett helyszíneléseket, leletmentéseket, többek között szarmata sírokat is feltárt. A szarmata kori lelőhelyek kutatásának történetéhez Rózsa Zoltán közöl adatokat. (RÓZSA 2005, 51–52).

¹⁵ ELEK 1965, 761–936

¹⁶ NAGY 1983, 7

¹⁷ Dr. Sági Károly 1949 végétől a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjában (1953-ban szűnt meg) dolgozott, az ő nevéhez fűződik a múzeumi anyag nyilvántartási szabályzata, és a Központi Régészeti Adattárak létrehozása. 1952. augusztus 10-én Orosházán járt, és aláírásával hitelesítette a múzeum első leltárkönyvét.

A szegedi egyetemen tanult és végzése után ugyanott, Banner mellett dolgozott Párducz Mihály (1908–1974), a hazai szarmata leletanyag első összegzője, monografikus feldolgozója.¹⁸ Több alkalommal is folytatott kutatásokat Orosházán, melyek eredményei megtalálhatók munkáiban.¹⁹ Gyűjtései és ezek időpontjai, melyekről később szó lesz, jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy a hordó alakú edény gyűjteménybe kerülésének idejét, legalább hozzávetőlegesen, meg lehessen határozni.

A nevezetes látogatást követően alig pár évvel a szépen gyarapodó gyűjteménnyel szinte visszafordíthatatlanul jóvátehetetlen baj történt. Ennek következtében a sok évtizedes gyűjtő munka eredménye jelentősen sérült, ami a világháborúhoz és az ahhoz kapcsolható zűrzavaros időszakokhoz köthető. Orosházán 1944-ben egy banális eset okozott csaknem végzetes csapást, ami jelentős adatvesztéssel járt, és az addig felgyűjtött régészeti anyag egy részét meg is semmisítette. Nagy Gyula 1955-ben, a Magyar múzeumok című kiadványban ezt az eseményt még nem részletezte, csupán megemlítette, hogy a világháború időszaka nem múlt el nyomtalanul, és hogy a „legtöbb kárt a régészeti anyag szenvedte.”²⁰ A részleteket az államosított múzeum²¹ első öt évét bemutató alapos munkájában írta le. Beszámolt arról, hogy a harci események után az iskolai gyűjtemény anyagának egy része megsemmisült, használhatatlanná vált, vagy eltűnt. Külön kiemeli a régészeti tárgyak tragédiáját. Restaurálásra a szegedi múzeumba küldendő néhány nagyobb ládába csomagolt régészeti anyag szállításra várt 1944-ben. A polgári iskolát, ahol a leleteket őrizték kórháznak rendezték be, és miután a ládákra valami miatt szükség volt, ezért tartalmukat a szemétdombra öntötték! Sitkei József (1913–2006), aki ebben az időben az iskolai gyűjtemény gondozója volt, szedegette össze a szemétdombról a menthető darabokat, az iskola altisztjével. Sajnos a tárgyak lelőhelyéről, valamint leletkörülményeiről csak kevés feljegyzés maradt meg, csupán néhány szarmata edényen ceruzával írt lelőhely név.²²

Restaurálás 1947-ben, és az 1952. évi nagy leltározási kampány

A restaurálás a körülmények kedvezőtlen alakulása miatt 1944-ben természetesen elmaradt, csak néhány évvel később, 1947-ben került rá sor. Az 1949-es múzeumi nyilvántartási törvény hatályba lépését követően nagyon korán, már 1952-ben sor került az orosházi gyűjtemény teljes műtárgyállományának nyilvántartásba vételére. A leltározás előfeltétele minden esetben a műtárgyak tisztítása, állagvédelme, restaurálása volt, ami országos szinten sok nehézséget okozott, mivel a kisebb múzeumokban ekkor még nem

---

¹⁸ PÁRDU CZ 1931, 1944, 1950

¹⁹ Párducz Mihály orosházi szarmata leleteket feldolgozó munkáit is nagy részletességgel és kritikával tárgyalta az 1965-ben megjelent monográfia a korszakot bemutató két fejezete (Mócsy 1965, Bóna 1965)

²⁰ NAGY é.n. 198.

²¹ Az ország múzeumai 1951. január 1. hatállyal kerültek állami irányítás alá.

²² NAGY 1983, 8.

voltak műhelyek és szakemberek sem. A korábbi jó kapcsolatoknak is köszönhetően az orosháziak segítséget kaphattak a megmaradt régészeti anyag restaurálásához és leltározásához is. Radnóti Aladár közbenjárására restaurálták a leleteket a szegedi múzeumban, meghatározásukat pedig Korek József készítette el.²³ Korek József (1920–1992) ősrégész, Szegeden diplomázott és ott szerezte meg doktori fokozatát is 1943-ban. 1942-től a szegedi régészeti intézet díjtalan tanársegéde. A világháború után 1946–1948 között dolgozott a szegedi múzeum újjáépítésén, közben rendezte a hódmezővásárhelyi és az orosházi múzeum régészeti gyűjteményeit. 1948-ban a Történelmi Múzeum (1949-től: Magyar Nemzeti Múzeum) munkatársa lett.²⁴

1947-ben a leltárkönyvi bejegyzések szerint az addig előkerült teljes régészeti anyagot vitték el Szegedre restauráltatni, aminek nagy részét az iskolai múzeum megmaradt, összekeveredett anyaga tette ki.²⁵

A gyűjtemény állapotát a leltárkönyv is híven tükrözi, ugyanis a leletek nyilvántartási rendjét nem a régészeti korok egymásutánja határozta meg, mint ahogyan más intézményekben. Itt azok kerültek előre a leltári sorban, amelyekről egyáltalán fennmaradt valamilyen adat. Sajnos a legtöbbnek sem az előkerülési ideje, sem a lelőhelye ekkorra már nem volt ismert.

Az edény előkerülésének ideje

A hordó alakú edény több ok miatt sem lehetett a Szegedre szállított, 1947-ig (a restaurálásig) a gyűjteménybe került leletek között. A legnyomósabb érv, hogy ekkor még nem került be a múzeum gyűjteményébe, amit több körülmény együttesen bizonyít. Bár első sorban a leltárkönyvben feljegyzett kevés és hiányos adatra vagyunk utalva, de ezek sokat elárulnak évszám nélkül is. Az edénynél szerepel ugyanis egy különös bejegyzés, ami szerint „konzerválta a Történelmi Múzeum”, vagyis későbbi nevén a Magyar Nemzeti Múzeum,²⁶ ami már önmagában is okafogyottá tenné a szegedi restaurálást. Mi szükség lett volna egy tárgyat két helyen is gondozásba venni ilyen írséges időkben? Nyilván ez fel sem merülhetett, aminek az lehetett a kézenfekvő oka, hogy a lelet csak 1947-et

---

²³ NAGY 1983, 13. A múzeum éremgyűjteményét a Magyar Nemzeti Múzeumban dolgozták fel, ami az orosháziak jó kapcsolati rendszerét és aktivitását bizonyítja. Az 1952-ben beleltározott többi leletet, ami az 1947-es szegedi restaurálást követően került elő, a hódmezővásárhelyi múzeumban restaurálták a leltárkönyvi bejegyzés szerint.

²⁴ KALICZ 1990, 261-262

²⁵ 52.261.1.1-52.315.1 közötti leltári számok tartoznak ide. Az ugyancsak 52-vel kezdődő további leltári számú leleteket a hódmezővásárhelyi múzeumban restaurálták 1952-ben. Az orosházi múzeum korai irattára nem maradt fenn, így a múzeumokkal, a régészekkel folytatott levelezést nem tudtuk kutatni.

²⁶ A Történelmi Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum jogelődje. 1949-es múzeumi törvény mondta ki a néprajzi és a természettudományi gyűjtemény valamint könyvtár önállósodását. A régészeti gyűjtemény 1847-től kezdve a múzeum főépületében kapott elhelyezést, és ma is ott található (Múzeum körút 14-16.).

követően került a múzeumba. A különleges, ritka formájú edény budapesti utaztatásának 1947 után egyedi indoka lehetett. Az 1952-es leltározású régészeti leletek közül (52.1.1-52.614.1.) ugyanis kizárólag ez az egyetlen darab került fel a budapesti múzeumba, ami már önmagában is nagyon különös. Az edény ráadásul teljesen ép volt – ma is az –, semmilyen beavatkozásnak nincs nyoma rajta, mivel erre nem is volt szükség. A különös mozzanatra később még visszatérünk.

Elég pontosan meg tudjuk határozni a bekerülés felső időhatárát. Az edényt ugyanis Sitkei József vitte be a múzeumba, sőt a leltárkönyvi bejegyzés szerint leletmentést is végzett a lelőhelyen, amit e rövid kitétel alapján nem tudunk értelmezni.²⁷ Szentetornya – Székács major lelőhely név alatt ugyanis nincs más szarmata kori lelet az 1952. évi nyilvántartásban, ami arra a fontos körülményre utal, hogy az ép edény magányosan került elő. Az egészen biztos, hogy 1950. szeptember 1. előtt került be a múzeumba, mivel pontosan tudjuk, hogy a leletmentését bonyolító Sitkei József tanár csak eddig az időpontig vett részt a múzeumi munkálatokban. Ezen a napon nevezték ki ugyanis Nagy Gyulát igazgatónak, ezzel főhivatású vezetője lett a múzeumnak. Sitkei, aki szintén igazgatójelölt volt, de végül nem őrá adták a voksot a minisztériumban, ekkor távozott a múzeumból. Ezt megelőzően, egy évvel korábban igazgatóhelyettesi megbízást kapott iskolájában, ezért ekkortól már jóval kevesebb időt tudott a múzeum ügyeire szánni.²⁸ Értelemszerűen nem vett részt a leltározásban 1952-ben, de korábban, 1946-ban, majd 1948-ban is mentett meg régészeti leleteket.²⁹

Összefoglalva a nyomozás eredményét, tehát a különleges lelet az 1947-es restaurálást követően 1950. szeptember 1-ig bezárólag kerülhetett be a múzeumba. A gyűjtemény szarmata kori anyagának kutatástörténete is ezt a feltevést támasztja alá. A monográfia (1965) megjelenése előtt, aminek szarmatákkal foglalkozó fejezeteihez az Eötvös Loránd Tudományegyetem két kiválóságát, az Mócsy Andrást (1929–1987) és Bóna Istvánt (1930–2001), nyerte meg Nagy Gyula, korábban Párducz Mihály foglalkozott több ízben is a szarmata anyaggal. Két nagy munkájához gyűjtött anyagot, az egyik 1931-ben jelent meg, a másik egy corpus sorozat volt, a három kötet megjelenési évei: 1941, 1944, 1950.³⁰

Ezek a munkák teljességre törekvő, nagy gyűjtésekre alapozódtak, felölelték az orosházi szarmata leleteket is, ennek ellenére mégsem szerepel bennük a hordó alakú edény. Annak ellenére nem, hogy Párducz több alkalommal is dolgozott

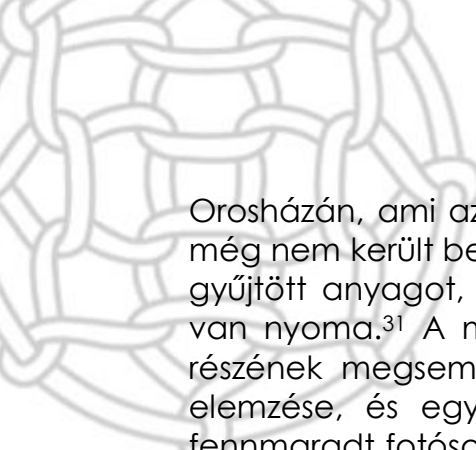
---

²⁷ A leltárkönyvben Sitkei szerepel.

²⁸ NAGY 1983, 20

²⁹ 1946: 52.57.1., 52.60.1., 1948: 52.463.1-464.1-2. Nagy Gyula neve is szerepel a leltárkönyvben a régészeti leletekkel összefüggésben, ebben az időszakban. Mivel nem volt régész a múzeumban az apróbb leletmentéseket a múzeum munkatársai bonyolították le.

³⁰ Lásd a 18. jegyzetet

Orosházán, ami azt jelenti, hogy amikor ott járt 1950-et megelőzően, az edény még nem került be a gyűjteménybe. Az első alkalommal az 1931-es munkájához gyűjtött anyagot, kutató útjának a szegedi régészeti intézet iratanyagában is van nyoma.³¹ A második gyűjtés az 1944-es összekeveredés és a leletek egy részének megsemmisülése után kellett történnie, amire Bóna István részletes elemzése, és egy szerencsés módon a pesti egyetemen a 30-as évekből fennmaradt fotósorozat alapján következtetett.³² Ekkor feltehetően az 1950-ben megjelent 3. corpus kötetéhez gyűjtött anyagot.

Felmerülhet, hogy Párducz ugyan látta, találkozott vele, de nem ismerte fel a kontextus nélkül előkerült edény korszakba tartozását. Ennek azonban semmi alapja nincs, sőt éppen az ellenkezője az igaz. A háztartásokban használt, nagy méretű folyadék tároló, hordó alakú edények töredékei először éppen az ő Hódmezővásárhely környéki késő szarmata település ásatásain kerültek elő, és közleményeiben ő írta le elsőként az edénytípus töredékeit.³³

Csak úgy képzelhető el, hogy az orosházi gyönyörű és egyedülálló edény minden munkájából kimaradt, hogy a lelet nem sokkal 1950-es kötete lezárása után kerülhetett be a múzeumba. Talán ezzel magyarázható budapesti vendégszereplése is. Párducz ekkor már (1945-től) a Nemzeti Múzeum régészeti osztályvezetője volt, és a korábbi időkből jól ismerték őt és érdeklődési körét is Orosházán. 1950 után azonban már a hun kor és a vaskori szkíták felé fordult a figyelme. Amennyiben feltételezésünk nem légből kapott, és Nagy Gyula előzékenysége révén valóban találkozhatott is a hordó alakú edénnyel annak budapesti vendégszereplése alkalmával, az sajnos már nem kaphatott helyet az életművében.

A lelőhely

1. *Névváltozatok Szentetornyára, helytörténeti előzmények*

Az előbbieken az edény lelőhelyeként a Szentetornya – Székács major elnevezést használtunk, mivel így szerepel az 1952-es leltárkönyvi nyilvántartásban. Bizonytalanságot okoz, hogy a bevezetőnkben felsorolt szakirodalomban kétféle megnevezés található: Szentetornya mellett előfordul a Pusztaszentetornya is.³⁴ Feltétlenül foglalkozni kell tehát a kérdéssel, hogy ennek vajon mi lehetett az oka, és hogy a kettő közül melyik a helyes. A lelőhely

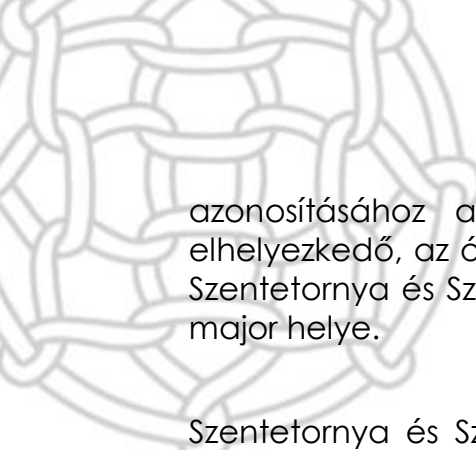
---

³¹ PINTÉR–NAGY 2020, 17–18.

³² BÓNA 1965, 29. jegyzet

³³ Az edényforma az őskortól kezdve ismert volt a régészeti kultúrákban, és a római korban is nagy területen gyártották és használták. Párducz már 1935-ben közölt hordó alakú edény töredéket Hódmezővásárhely – Solt-Paléről (PÁRDU CZ 1935, XXXIII. Tafel 6). A kerámiaanyag rendszerezésekor a hordó alakú edényt az I. csoportba sorolta. A rendszerezés az edények színe, soványítása, égetése alapján történt (PÁRDU CZ 1935, 185.).

³⁴ Lásd a 4. jegyzetben írottakat!

azonosításához annak kell utána járni, hogy vajon az egymás mellett elhelyezkedő, az óriási területen, a várostól északi irányban, ahol egykor Pusztaszentetornya és Szentetornya elterült, ma hol található meg az egykori Székács major helye.

Szentetornya és Szénás évszázadokig szomszédok voltak. Ma is azok, csak az előbbit 1946-ban bekebelezte Orosháza.³⁵ Szentetornya története a XII. századig nyúlik vissza. A török korban elpusztult, hosszú ideig pusztaként emlegették, legeltetésre használták.

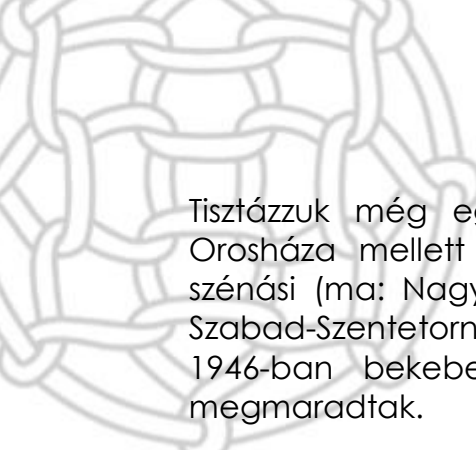
A pusztaszentetornyai benépesítése 1846-ban kezdődött. Ekkor Peckau Montback Károly a pusztaszentetornyai déli szélére telepített 36 orosházi családot. Mivel a szerződés szerint szabad volt bort mérniük és pálinkát főzniük, az új község Szabad-Szentetornya nevet kapott. 1850-ben más orosházi lakosok megvették Balla Károly földmérő határ menti földjét és ott létrehoztak egy új utcát. Ezt Balla-Szentetornyának nevezték, de hamarosan beolvadtak Szabad-Szentetornyába. Területe még így is kicsi volt, mindössze 1062 kataszteri hold. Ez az egész szentetornyai határnak csak a tizenhatod része. A többi rész a nagybirtokosok (Schossberger, Baumgarten, Jurenák, Tomcsányi, Székács, Sváb) kezén maradt, akik 1858-ban létrehozták Pusztaszentetornyát. Azért lett ezen elnevezés, mert a községnek egymás mellett épült házai nem voltak. Területe 15 579 kataszteri holdat tett ki. Első jegyzője Farkas Imre, a bírói tisztséget pedig Székács József vállalta el.³⁶

1904-ben Szabad-Szentetornya és Pusztaszentetornya egyesült Szentetornya néven és évtizedekig nagyközségként működött. A községházát oda építették, ahol az Orosháza-Szarvas országút keresztezi a Göbolyhajtó utat. Az egyesülés ellenére a lakosok számon tartották az eredeti elnevezéseket. Az Orosházától távolabbi, tőle északra eső részt ma is mindenki Pusztaszentetornyának nevezi, csak egyszerűsítették és Pusztaszentetornyának mondják. Ez a rövidítés nem új keletű, már Karácsonyi János is írt róla 1896-ban, a Békés vármegye története könyv II. kötetében. „ Századokon keresztül állandóan Szentetornyának írják, s csak a múlt század elején ferdítették el a nevét Szentetornyára. Kétségtelen, hogy csak a Szentetornya lehet jogosult, mert hiszen nem valami szent építette azon tornyot, mely a község elnevezésére alkalmat szolgáltatott, hanem egy, az Árpád korban, legalább is a XII. században élő Sente nevű magyar főúr. A Szentetornyán keresztül folyó Mágocs ér, s a mellette eső Mágocs falu kétségtelenné teszik, hogy e község eredetileg a Sente-Mágocs család birtoka volt.”

---

³⁵ A hordó alakú edény lelőhelynevében az 1989-es közlésekor tehát helyesen szerepelt a város neve. (JAZIGOK, ROXOLÁNOK, ALÁNOK 1998, 169.)

³⁶ KARÁCSONYI 1896, (II. kötet 315–317.)

Tisztázzuk még egyszer, tehát az egykori Szabad-Szentetornya közvetlenül Orosháza mellett volt, Pusztá-Szentetornya pedig ettől északra, egészen a szénási (ma: Nagyszénás) határig. Ezek most Orosháza város részei, habár a Szabad-Szentetornya nevet már nem nagyon használják. Orosháza ugyanis 1946-ban bekebelezte az egész Szentetornyát, de a határrészek nevei megmaradtak.

1940-ben komoly határrendezések voltak, melynek során a pusztá-szentetornyai részből 3234 kataszteri holdat Nagyszénás községhez csatoltak. Az új határ eléggé cikk-cakos lett, még ma is gondot okoz bizonyos területek beazonosítása, hovatartozása, viszont továbbra is szomszédok maradtak.

2. A Székács család és majorjaik

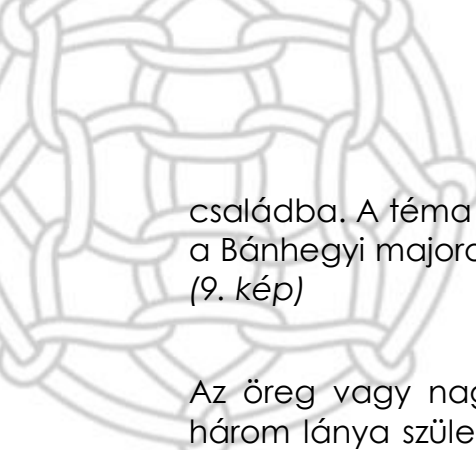
Ezek után térjünk át a Székács családra!

A Székácsok az 1770-es években a Felvidékről, Liptó vármegyéből költöztek Orosházára, a jobb megélhetés reményében. E családból később olyan jeles egyéniségek kerültek ki, mint például Székács József evangélikus püspök, Ferenc törvényszéki bíró, Béla belgyógyász szakorvos, vagy Elemér a növénynevelő.

A pusztá-szentetornyai birtok alapjait a püspök unokatestvére, Székács József vetette meg, aki 1823-ban született. Apja inasnak akarta adni, de ő inkább elszegődött Benkő János 18 holdas parasztgazdához. Később feleségül vette annak lányát, Zsuzsannát. Józsefet az apja kitagadta, így apósa 18 holdjával indult, de amikor 1881-ben meghalt, 1000-1000 hold földet hagyott mind a négy fiára, Józsefre, Pálra, Lajosra és Istvánra. A családban élő hagyomány szerint több száz hold birtokot nyert el kártyán valamelyik Károlyi gróftól. Vagyonát úgy gyarapította, hogy egyre több és több földet vett bérbe. Az 1860-as években Sváb Sándor szentetornyai bankár birtokát is árendálta. Olyan jól gazdálkodott, hogy annak egy részét meg is vásárolta, de megvette a Tomcsányi család pusztá-szentetornyai birtokát is. Svábbal, a szomszédokkal jó kapcsolatot ápolt, többször vett fel tőle hosszúlejáratú kölcsönt, előnyös feltételekkel.

Nyolc gyermeke született, abból hat érte meg a felnőttkort. A lányok, Zsuzsanna és Karolina is komoly vagyont örököltek, a négy fia közül József, István és Lajos ott gazdálkodtak és építkeztek apjuk kastélya közelében.

A kastélyt az 1860-as években építette József a birtoka nyugati szélére. Ezt József második fia örökölte, István és Lajos ettől keletebbre építkeztek, a csorvási határ felé haladva. Összesen öt Székács majorról beszélhetünk, a Csorváshoz legközelebb esőt vitéz doktor Bánhegyi Géza birtokolta, aki beházasodott a

családba. A téma szempontjából most István, Lajos (később Domokos major), és a Bánhegyi majorok nem fontosak, mert azok 1940-ben Nagyszénáshoz kerültek. (9. kép)

Az öreg vagy nagy majorban lakó második Székács Józsefnek három fia és három lánya született. Fiai közül Mihály az első világháborúban hősi halált halt, József megbetegedett, lebénuult, János pedig apja mellett, attól délre építette fel majorját.

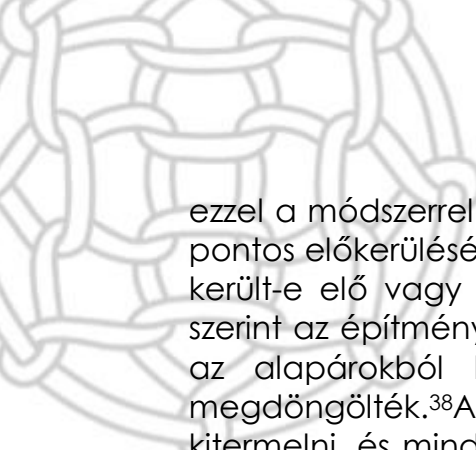
Dr. Székács János (1890–1961) jogi egyetemet végzett, majd a katonaságtól való leszerelése után a gazdasági akadémiát is elvégezte, így két doktori címe volt. Diplomáit nem nagyon használta, inkább birtokán gazdálkodott. Az 1940-es években közvetlenül egymás mellett laktak testvérével, harmadik Józseffel. A határrendezés viszont olyan furcsán alakult, hogy János majorja Pusztaszentetornyán maradt, az öreg major viszont átkerült Szénáshoz. A kettő között húzódik a határ, de ez még ma sem tudatosult minden szénási és orosházi lakos körében. A térképen a két major területe együtt van ábrázolva, a kettő közötti határ piros vonallal van jelölve. (9. kép)

Harmadik Székács József 1884-ben született és 1950-ben halt meg. Feleségével, Vály Gizellával 1945-ig laktak az öreg kastélyban. A Dózsa termelőszövetkezet 1948-ban alakult és még ugyanabban az évben szolgálati lakásokat alakítottak ki a kastélyban, dolgozóik részére. Ezen kívül laktak munkások a két cselédházban is. A majorban két istálló állott, melyekben szarvasmarhákat tartottak.

Dr. Székács Jánosnak négy lánya született, Gabriella, Márta, Ilona és Melinda. Melinda (Hudák Jánosné) 1929-ben látta meg a napvilágot és a Székács nevet ő viselte legtovább Nagyszénáson. Néhány évvel ezelőtt halt meg, idős korában visszaemlékezéseivel nagyon sokat segített a szénási helytörténeti csoportnak. Székács Melinda (Hudák Jánosné) elmondta — többek között — hogy a család 1944 őszén, a front közeledtével a Dunántúlra menekült. 1946. május 13-án jöttek haza. A majorból, a kastélyból addigra mindent elloptak, de nem a volt cselédek, hanem távolabbi szentetornyai lakosok. Ezeknek egy részét visszaszerezték és ismét gazdálkodni kezdtek. Áruba bocsátották a családi ezüstöt, akkor még nem tudták, hogy el fogják őket onnan üldözni. 1952. november 20-án költöztek be Nagyszénás faluba.

Dr. Székács János családjának kastélya téglából épült, de a melléképületek egy része, a cselédlakások is, biztosan vert falúak voltak. A lelőhely beazonosításánál érdemes azzal a körülménnyel is foglalkozni, hogy az edény „istálló falának verésekor” került napvilágra. Az építkezésnek ez az ősi módja Orosházán és környékén még a 20. század első felében is teljesen általános volt. Egyaránt

ezzel a módszerrel építettek a lakóházakat és a melléképületeket is.³⁷ Az edény pontos előkerülésének helye miatt lényeges kérdés, hogy az istálló alapozásánál került-e elő vagy a falhoz szükséges föld kitermelése közben. A szakirodalom szerint az építményeknek nem feltétlenül készítettek alapot, de ha mégis, akkor az alapárokból kitermelt anyagot rakták vissza úgy, hogy rétegenként megdöngölték.³⁸ A fal készítéskor a földet igyekeztek az építményhez közel kitermelni, és minden nap csak annyit ástak ki, amennyit felhasználtak, mivel a földnek nyirkosnak kellett maradnia a megdolgozáskor. A vert fal masszív volt, jól szigetelt, egyetlen nagy ellensége volt, a víz. Éppen ezért az így emelt épületeket igyekeztek magas helyre építeni, hogy a talajvíz és vizes időszakokban a belvíz ne tegyen kárt bennük. Ugyanígy gondolkodtak a régészeti korokban is, ezért fordul elő gyakran a lakás céljára kiválasztott területek egybeesése.

Dr. Székács János majorjában a vert fal anyagát valószínűleg a cselédlakások és a szarvasmarha akol között lévő gödörből termelték ki. (10. kép) Az istállók építésének dátumát nem tudjuk, de biztosan nem 1946 után történt.³⁹ Annak ellenére, hogy ez a major Orosházán (Pusztá-Szentetornyán) maradt az épületekben a szénási Dózsa téesz dolgozói laktak és később is a Dózsa téesz használta. Itt kapott lakást vitéz Linder Kemény Mihály tanító és felesége, Bracsok Teréz is. A Székács iskolát már előbb is Szénásról irányították.

Tehát a leltárkönyvi adatok szerint a szarmata edény innen, ebből a majorból került elő. Viszont 1948 körül még nagyon kevesen tudták (a tulajdonosokon kívül) hogy a szomszédos öreg, vagy nagy major átkerült Szénáshoz. Mindkét kastély magaslaton állt, habár János kastélya alacsonyabban, a Mágocs értől délre. Ezen a domb-vonulaton több régészeti lelőhelyet is számon tartunk.⁴⁰ Közvetlenül a nagy major mellett, a vasúttól nyugatra húzódik a Vaskapuig a nagyszénási 41. lelőhely, ahol szarmata leletek is előkerültek, amiről Rózsa Zoltán számolt be, a helyszínen az orosházi múzeum végzett ásatást. 1950-ben a vasút mellett katonai megfigyelőtornyot építettek, amikor az alap ásása közben embercsontokat találtak. A dombhát átnyúlik a vasúttól keletre eső Székács majorok területére, sőt azon túl is folytatódik.

Összegezve, ha Szentetornya-Székács major szerepel a leltárkönyvi nyilvántartásban, márpedig ez kétségtelenül így van, akkor az csak Pusztá-Szentetornya lehet, mivel a Székács családnak máshol nem volt majorjuk.

---

³⁷ BARABAS 1965, 92., 102.

³⁸ A vertfal az alföldi építészetben általánosan elterjedt volt. A munka folyamatát a népi építészet kiváló kutatója, Juhász Antal írta le nagy részletességgel. (JUHÁSZ 1992, 362-363.)

³⁹ GYENGE 2015, A birtok felosztása 1922-ben történt, Székács János ezt követően építette fel majorját. Az istálló kialakításának idejét nem ismerjük.

⁴⁰ GYENGE 2015, 20.

Összefoglalás

Az orosházi múzeumban található hordó alakú edény ép állapotban került gyűjteménybe. Az analógiák alapján a késő szarmata kor időszakában, a 4. század második fele és az 5. század közepe közötti időkben készítették, és folyadék tárolására, a két végén felfüggesztve használták.

Adatgyűjtésünk legfontosabb eredménye, hogy sikerült hozzávetőlegesen meghatározni múzeumba kerülésének idejét (1947 után és 1950. szeptember 1. előtt), ami nem feltétlenül esik egybe előkerülésének időpontjával. A dátumokból kiindulva beazonosítottuk az edény lelőhelyét. A helytörténeti kutatások, a névanyag elemzése, a Székács család históriája alapján az edény találási helye Orosházához tartozó területen, az egykori Pusztá-Szentetornyán elhelyezkedő Dr. Székács János majorjának a területén lehetett. A Székács családnak ugyan összesen öt majorja volt, de ezek közül négyet 1940-ben Szénáshoz (ma: Nagyszénás) csatoltak, ezért ezek nem jöhetnek szóba. A lelőhely neve tehát így módosul: Orosháza – Pusztá-Szentetornya – Székács János major.

Munkánk során számos olyan részletkérdésbe ütköztünk, amit nem tudtunk megnyugtató módon tisztázni. Kutatásaink legfontosabb célja azonban megvalósult: a szarmata kor e kivételes leletének lelőhelye végre felkerülhet Orosháza régészeti térképére.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetet mondunk az orosházi múzeum munkatársainak, Józó Tamásné igazgatónőnek, Szemenyei Béla történésznek, Pillér Péter régésznek és Feldmann Natália gyűjteménykezelőnek, Benkő József munkatársnak, akik sokféle módon támogatták kutatásainkat. Segítségünkre voltak a múzeum történetére, régészeti gyűjteményére vonatkozó források, adattári anyag, újságcikkek felgyűjtésében. Líbor Rolandnak a hordó alakú edény kitűnő fényképeiért és az újságcikkek reprodukálásáért mondunk köszönetet, dr. Kiss-Bíró Gyöngyvérnek pedig az elengedhetetlen segítségéért.

Irodalomjegyzék

- BALÁS 1933–1934 Balás Béla: Az Orosházi Múzeum. Különlenyomat Az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny XXXVIII. Évfolyam 10. Számából (VI. Hó 15.)
- BARABÁS 1965 Barabás Jenő: Tanyai település és építkezés. In: Orosháza története és néprajza II. 80–108. Szerk.: Nagy Gyula
- BÓNA 1965 Bóna István: II. Későrómai és népvándorlás korszak. In.: Orosháza története és néprajza I. 761–936. Orosháza (1965) Szerk.: Nagy Gyula
- ELEK 1965 Elek László: A szellemi kultúra fejlődése (1744–1944). In: Orosháza története és néprajza I. 761–936. Orosháza (1965) Szerk.: Nagy Gyula
- GYENGE 2015 Gyenge Antal: Svábföldek-Székácsföldek Mozaikok a szülőföldről sorozat 7. Szerk.: Kulcsár-Magola Helga és Kulcsár László Tibor. Nagyszénás (2015)
- JAZIGOK, ROXOLÁNOK, ALÁNOK Jazigok, roxolánok, alánok. Szarmaták az Alföldön. Szerk.: Havassy Péter. Gyulai Katalógusok 6. Erkel Ferenc Múzeum – Móra Ferenc Múzeum, Gyula (1998)
- JUHÁSZ 1992 Juhász Antal: A tanyatelek, a ház és berendezése. In: Mórahalom. A település földje és népe (1992) 345–378. Szerk.: Juhász Antal
- KALICZ 1990 Kalicz Nándor: Korek József 70 éves ArcÉrt 117 (1990) 261–262.
- KARÁCSONYI 1896 Karácsonyi János: Békésvármegye története I-II. (1896)
- MÓCSY 1965 Mócsy András: A korai római időszak. In: Orosháza története és néprajza I. 103–113. (1965) Szerk.: Nagy Gyula
- NAGY É.N. Nagy Gyula: Az orosházi Szántó Kovács János Múzeum rövid története In: Magyar múzeumok 1945–1955. A Népművelési Minisztérium Főosztálya. Budapest. (é.n.) 197–200.
- NAGY 1883 Nagy Gyula: Az orosházi múzeum hőskora (1945–1950) In: Tanulmányok Orosházáról és környékéről. BMMK 7 (1983) Szerk.: Nagy Gyula
- NAGY 1986 Nagy Gyula A múzeum szolgálatában. Négy évtized Orosháza múzeumában. BMMK 10 (1986)
- PÁRDU CZ 1931 Párducz Mihály: A Nagy Magyar Alföld római kori leletei. — Römerzeitliche Funde des Grossen Ungarischen Alföld. Dolg 7 (1931) 74–186.
- PÁRDU CZ 1935 Párducz Mihály: Adatok az Alföld római kori kerámiájához. — Angaben zur Keramik des Alföld aus der Römerzeit. Dolg 11 (1935) 175–203.
- PÁRDU CZ 1941 Párducz Mihály: A szarmatakor emlékei Magyarországon I. — Denkmäler der Sarmatenzeit Ungarns I. ArchHung 25 (1941) Budapest.
- PÁRDU CZ 1944 A szarmatakor emlékei Magyarországon II. — Denkmäler der Sarmatenzeit

Ungarns II. ArchHung 28 (1944)
Budapest.

PÁRDU CZ 1950 Párducz Mihály: A
szarmatakor emlékei
Magyarországon III. —
Denkmäler der Sarmatenzeit
Ungarns III. ArchHung 30 (1950)
Budapest.

PINTÉR-NAGY 2020 Pintér-Nagy
Katalin: Párducz Mihály
munkássága a szegedi
régészeti intézetben. — Mihály
Párducz' sactivity in the Szeged
Institute of Archaeology.
Párducz 111. Konferencia
Párducz Mihály (1908–1974)
emlékére. A Szegedi
Tudományegyetem Régészeti
Tanszéke által 2019. november
4-én szervezett
emlékkonferencia anyaga.
Szeged-Nyíregyháza (2020)
Szerk.: Istvánovits Eszter –
Kulcsár Valéria Szebenyi Tamás
közreműködésével

RÓZSA 2005 Rózsa Zoltán: Szarmata
telep- és temetőrészlet
Békéssámson, Erdőháti-halom
lelőhelyen. — Sarmatische
Siedlung und sarmatisches
Gräberfeld in Békéssámson,
Erdőháti-halom. SzKMÉ 7 (2005)
49–84.

VADAY 1989 H. Vaday, Andrea Die
Sarmatischen Denkmäler des
Komitats Szolnok. Ein Beitrag
zur Archäologie und
Geschichte des sarmatischen
Barbaricums. Antaeus 17–18
(1989)

VADAY–RÓZSA 2006 Vaday Andrea–
Rózsa Zoltán: Szarmata telepek
a Körös-Maros-közén

1. (Kondoros 124.lh.-Brusznyci-
tanya).— Sarmatian
settlements between the rivers
Körös and Maros 1. (Kondoros,
site no. 124 – Brusznyci farm).
SzKMÉ 8 (2006), 89–130.

VÖRÖS 2022 Vörös Gabriella:
Kerámia alapanyag, gyártás,
kereskedelem. Hol készültek a
Kiskunhalas környéki szarmata
lelőhelyek edényei? In: Vörös,
G.: Szarmaták két folyó között.
A kiskunhalasi Thorma János
Múzeum római és római kori
szarmata gyűjteménye (1–5.
század). Budapest–Kiskunhalas.
(2022) 163–176.

Rövidítések

Antaeus Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico
Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest

ArcÉrt Archaeologiai Értesítő. Magyar Régészeti és Művészettörténeti
Társulat, Budapest

ArchHung Archaeologia Hungarica. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti
Osztálya, Budapest

BMMK A Békés Megyei Múzeumok Közleményei. Békés Megyei
Múzeumok Igazgatósága, Békéscsaba

Dolg Dolgozatok a Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem
Archaeologiai Intézetéből /Dolgozatok a Magyar Királyi Ferencz József
Tudományegyetem Régiségtudományi Intézetéből / Dolgozatok a Magyar
Királyi Ferencz József Tudományegyetem és a M. Kir. Horthy Miklós
Tudományegyetem Régiségtudományi Intézetéből, Szeged

SzKMÉ A Szántó Kovács János Múzeum Évkönyve, Orosháza

Szerk szerkesztette/szerkesztették

Képjegyzék, képaláírások

1. kép: A hordó alakú edény oldalnézetben (Fényképezte: Líbor Roland)

2. kép: A hordó alakú edény oldalnézetben (Fényképezte: Líbor Roland)

3. kép: A hordó alakú edény oldalnézetben (Fényképezte: Líbor Roland)

4. kép: A hordó alakú edény felülnézetben (Fényképezte: Líbor Roland)

5. kép: A hordó alakú edény szájának belső oldala, a feltapasztásához felhasznált agyagréteggel (Fényképezte: Líbor Roland)

6. kép: A hordó alakú edény gallérjának belső oldala, tövében a fényezetlen sávval (Fényképezte: Líbor Roland)

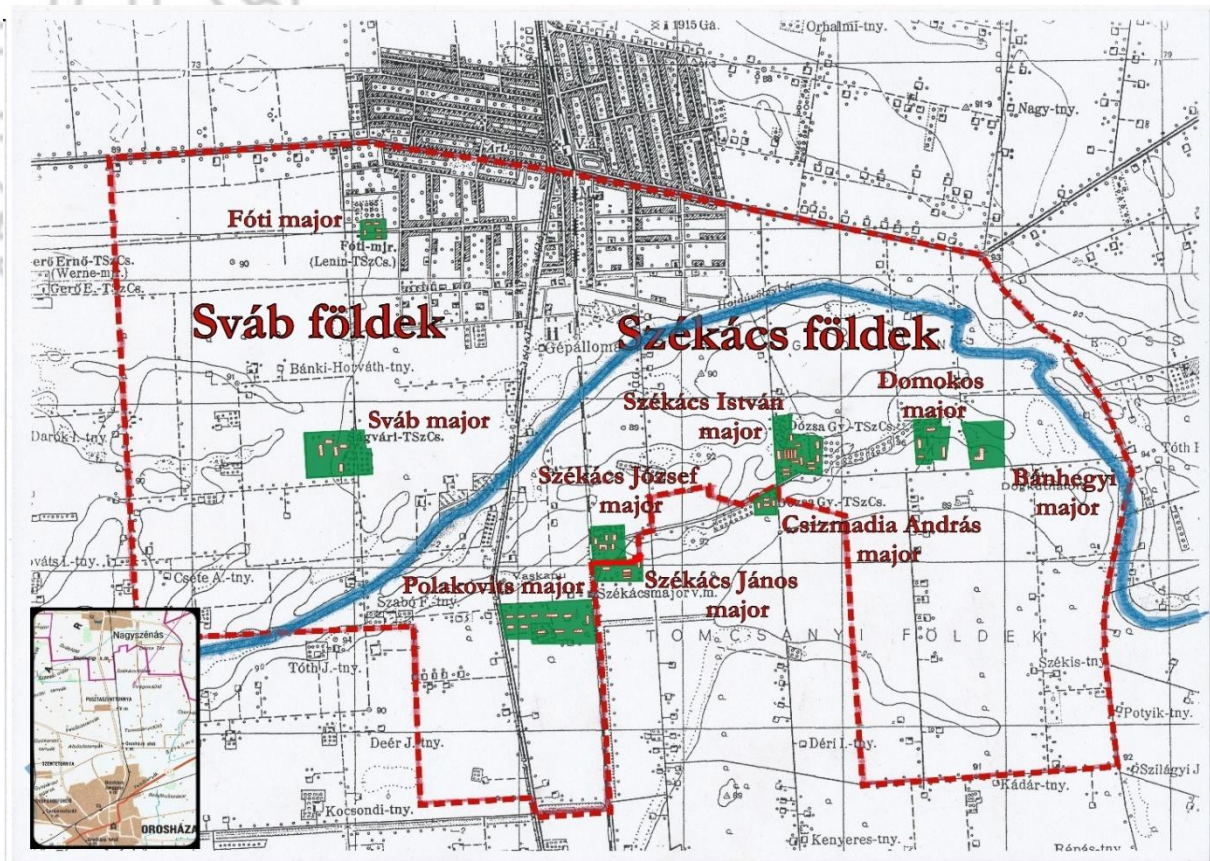

7. kép: Az iskolai gyűjtemény pecsétlenyomata a múzeum első vendégkönyvéből

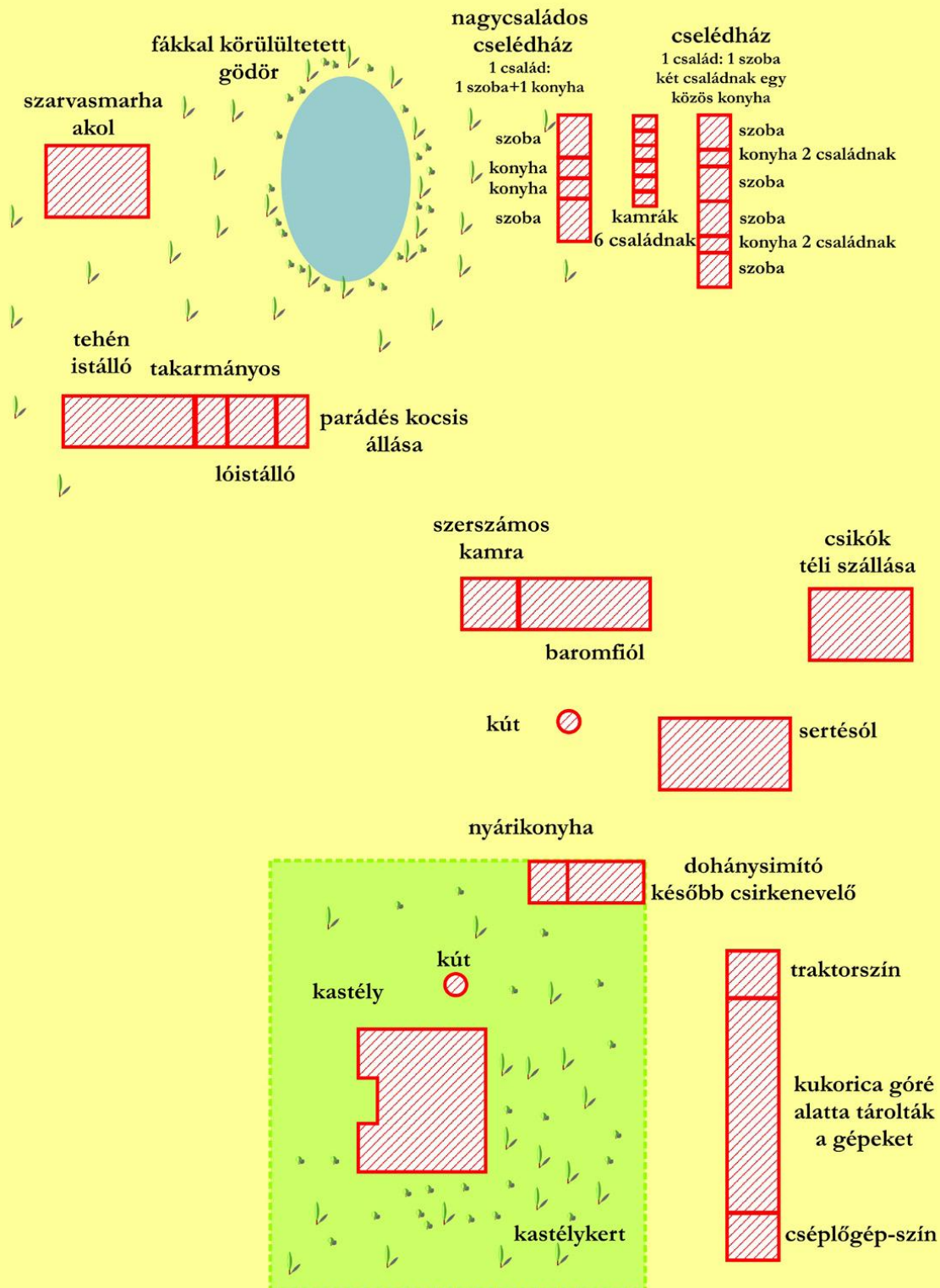

8. kép: Az Orosházi Friss Hírek beszámolóí a múzeum megnyitásáról
 (Fényképezte: Libor Roland)
 1927. április 5. 2. oldal: Az orosházi muzeum
 1927. április 10. 1. oldal: Ma nyitják meg az orosházi muzeumot
 1927. április 12. 2. oldal: Az orosházi muzeum megnyitása

9. kép: A Székacs földek és majorok elhelyezkedése. A vastag, szaggatott vonallal jelölt területeket 1940-ben Nagyszénáshoz csatolták (készítette: Kulcsár László Tibor, Gyenge Antal közreműködésével)

Székács János major

10. kép: A hordó alakú edény lelőhelye. A Székács János major, az istállókkal és a fákkal körülvevett gödörrel, ahonnan a falveréshez szükséges földet kitermelték. (GYENGE 2015, 25)

Dorozsmai Balázs

Plombatípusok a középkori Gerendásról¹

Bevezetés

A középkori Gerendás a mai település északnyugati határában található, területe átnyúlik a szomszédos telekgerendási határba is. Az orosházi Nagy Gyula Területi Múzeum számos fémkeresős kutatást végzett a lelőhelyen, ahonnan számos Árpád-kori és késő középkori fémelet került be a múzeum gyűjteményébe. Jelen cikkben a 2020. január és 2021. szeptember közötti időszakban végzett kutatások során napvilágot látott 16 textilplombát fogom bemutatni.

Gerendás falu története

Az írásos források először 1418-ban említették meg Gerendást egy birtokvita kapcsán. 1458-ban I. Mátyás (1458–1490) a falut az Ábrahámfi család birtokába helyezi, innentől Gerendás a gerlai uradalom részének tekinthető. 1525-ben a kigyósi és a kerekegyházi pusztá felőli részen kiigazították a falu határait az Ördögárok vonaláig. A 16. század második felében a falu török fennhatóság alá került, ekkoriban Békés megye egyik legnépesebb közössége volt: 1563-ban 112 családot írtak össze a területről, amely alapján kb. 560 ember lakta a községet.² A falu 1596-ban, a török-tatár csapatok pusztítása miatt elnéptelenedett.³

A falu területéről előkerült pénzleletekből felállítható a lelőhely belső időrendje, amely illeszkedik az írásos forrásokban kirajzolódott képbe. Az első érmék I. Zsigmond (1387–1437), az utolsó darabok I. Rudolf (1576–1611) korára keltezhetők.

A gerendási plombák csoportjai

Angol jellegű plombák

A középkori Gerendásról egy teljesen ép, és három töredékes állapotú angol jellegű plomba került elő [1. tábla]. Mindegyik darabon megfigyelhető a Tudor-rózsa, valamint három plombán beazonosítható a GVILLELMVS

---

¹ Ezúton szeretnék köszönetet mondani az orosházi Nagy Gyula Területi Múzeumnak, hogy a leletanyagot átengedték feldolgozásra; a múzeum önkéntes fémkeresőinek: Zsikai Péternek, Zsikainé Náfrádi Krisztinának, illetve Bene Andrásnak, akik a pénzleletek meghatározását is elvégezték a gyűjtés mellett.

² KARÁCSONYI 1896. 121–122.

³ BLAZOVICH 1985. 90.

ALMANDETE felirat.⁴ A típussal kapcsolatban Huszár Lajos úgy gondolta, hogy nem angliai eredetű, mivel az Angol Királyság területéről nem ismertek ilyen plombák.⁵ Egyes darabok gyenge kidolgozása és a köriratokban felfedezhető helyesírási hibák miatt Mordovin Maxim felveti ezek hamisítvány voltát.⁶ Az írásos és régészeti adatok alapján úgy tűnik, hogy a 16. század utolsó harmadában a budai bég tudtával, és akár anyagi támogatásával a Körös-Tisza-Maros vidéken elkezdtek angol jellegű posztót gyártani, amelyre ezeket a hamisított plombákat helyezték fel. Az itt gyártott textilekkel a végvári katonaságot fizették ki, az elszámolásban pedig drágább angol posztóként jegyezték le.⁷ Az orosházi hamis plombák alapjául egy évszám nélküli, vagy egy 1570-es évszámú darab szolgálhatott, amelyet egészen a vidék 1596-os pusztulásáig használtak.⁸ A gerendási plombákat a címerkép alapján I. Erzsébet (1559–1603) uralkodásának időszakára, a történeti adatok és a párhuzamok alapján a 16. század utolsó harmadára keltezhető.

Löwenberg (Lwówek Śląski, Szilézia)

Löwenberg város posztótermékei 16. századi írásos forrásokban jelennek meg először. 1539-ben I. Ferdinánd (1526–1564) magyar király egy rendeletben megemlíti a löwenbergi posztót, amely a legolcsóbb sziléziai termékek közé tartozott⁹, a török vámnaplók is olcsó sziléziai terméként jegyezték le.¹⁰ A város ipara a 17. század első felében, a harmincéves háború (1618-1648) idején hanyatlásnak indult.

Gerendásról két Löwenbergből származó plomba látott napvilágot [2. tábla 1-2.], amelyeken kétsoros LEWEN/BERGK felirat, és az egyik darabon 1572-es dátum olvasható le. Mindkét darabon egy darab hengeres szegecs figyelhető meg, és egyik darabnak sincs meg a hátoldala. Az évszám és a párhuzamok alapján a plombát a 16. század utolsó harmadára lehet keltezni.

Görlitz (Szilézia)

Görlitz posztótermékei a 15. század második harmadától kezdve folyamatosan jelen vannak a Magyar Királyság piacain. A 16. század második felében az írásos forrásokban az egyik legnagyobb mennyiségben előforduló árucikként említik a görlitzi árut.¹¹ A 15 éves háború idején az import

---

⁴ Szó szerinti fordítása „Német Lajos”, azonban nem tudni, kit takar. MORDOVIN 2016. 109.

⁵ HUSZÁR 1962. 188.

⁶ MORDOVIN 2016. 110.

⁷ MORDOVIN 2016. 112–113.

⁸ MORDOVIN 2018. 250.

⁹ TEKE 1989. 84.

¹⁰ PACH 1997. 6–7.

¹¹ PACH 1971. 30.

mennyisége csökkent, ennek ellenére a 17. században is előfordultak termékeik a magyar piacokon.¹²

Gerendásról két Görlitzből származó plomba került elő [2. tábla 3–4.]. Az egyik darabon forder/gorlic kétsoros felirat látható. A plombát Mordovin Maxim csoportosítása szerint a harmadik formai csoportba oszthatjuk. A harmadik formai csoportnak további variációi vannak, de mindegyikben közös a kétsoros minuszkulás felirat¹³, így pontosabb besorolás nem lehetséges. A másik darab erősen kopott, a formája alapján azonosítható Görlitz termékeként. A darabokat a 16. század második felére lehet keltezni.

Német-római Birodalom

A Német-római Birodalom területéről egy textilplomba Nürnbergből származik [3. tábla 1.]. A város termékei a 15. század második felében jelennek meg a magyar forrásokban, a 16. század elejére az innen származó import mennyisége megnőtt, az 1540-es évekre a jobb minőségű posztók háromnegyede már innen származott. Nürnberg termékei egészen a 16. század végéig jelen vannak a magyar piacokon.¹⁴ A gerendási faluból előkerült darab előlapja van meg, azon a város hasított címere látható, a hátlapján lévő szegecsen is Nürnberg hasított címere látható. A tárgyat a 16. század második felére lehet keltezni.

Egy plomba Ulm városához köthető [3. tábla 2.]. A város posztótermékei a 15. századtól mutathatók ki a Magyar Királyság területén. A 16. századi írásos források több ízben említik, a század második felében az áru minősége fokozatos romlásnak indult. Az ulmi plombák három csoportra oszthatók, előlapjuk megegyezik: gyöngysoros keretben a város címere figyelhető meg. A hátlapai ábrázolásokon egész vagy hasított sas ábrázolás vagy VLM felirat fordulhat elő¹⁵. A Gerendásról előkerült darab hátoldalán hasított sas ábrázolás látható, így a második formai csoportba sorolható, és a 16. század második felére keltezhetjük.

A Német-római Birodalomból származó utolsó plomba egy új típust képvisel [3. tábla 3.]. Előlapján egy szentalak látható, a hátlapján egy vár-vagy templomábrázolás figyelhető meg. Véleményem szerint a plomba Trier városából származhat. Amennyiben ez igaz, úgy a plombán látható szentábrázolás Szent Péterként azonosítható. Trier város posztóipara a 14. századtól adatolható biztosan, a magyar írásos forrásokban a város textiltermékei nem jelentek meg. Magyarországról egyelőre három feltételesen trieri származású plomba ismert¹⁶, de a gerendási darab egyikhez sem hasonlít. A plomba a 15-16. századra keltezhető.

Valenciennes (Francia Királyság)

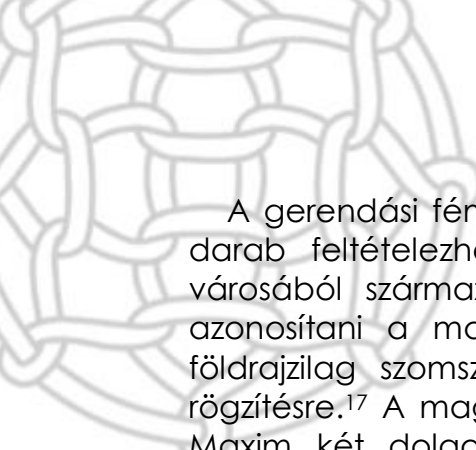
¹²MORDOVIN 2018. 189.

¹³MORDOVIN 2021. 407–416.

¹⁴SZÉKELY 1975. 779–783., MORDOVIN 2018. 138–148.

¹⁵MORDOVIN 2018. 157–165.

¹⁶MORDOVIN 2018. 134–136.

A gerendási fémkeresős kutatások során előkerült textilplombák közül egy darab feltételezhetően a Francia Királyság, pontosabban Valenciennes városából származik [3. tábla 4.]. A város termékeit eddig nem sikerült azonosítani a magyar írásos forrásokban, amely azért érdekes, mert a földrajzilag szomszédos Tournai város posztói gyakran kerültek említésre, rögzítésre.¹⁷ A magyarországi és a külföldi leletek áttekintése után Mordovin Maxim két dolgot állapított meg: a Kárpát-medence, Németország és Németalföld területén a valenciennes-i plombák nem kerülnek elő kora újkori leletegyüttesekben, ezzel szemben az Angliában lelt darabok éppen a 16-17. századra keltezhetők. Véleménye szerint a két megállapítás a magyarországi darabok viszonylag korai keltezését támasztja alá, emellett feltételezi, hogy a város termékei a 15. század első harmadától nem jutottak el a magyar piacokra, ami megmagyarázza a városnév hiányát a magyar forrásokból.¹⁸ A gerendási darabot a gótikus maiuszkula felirat miatt a 15. század első felére lehet keltezni.

Ismeretlen plombatípusok

A gerendási plombaanyagból származó négy tárgy új típusnak tekinthető, párhuzamaik nem ismertek [4. tábla].

Az első plomba előlapján egy majuszkula típusú D betű látható, a hátlapi mintán egy háromleveles makkos tölgyfaág figyelhető meg. A majuszkulás betű miatt a plombát a 15. századra lehet keltezni¹⁹.

A második plomba előlapján STA[.]T ZERO felirat olvasható le, a közepén található minta hiányos, valószínűleg két, keresztbe tett tárgy - valószínűleg kulcsok - lehetett. A származási helyét töredékes volta miatt nem lehet beazonosítani, de a 15-16. századra lehet keltezni.

A harmadik plomba előlapja hiányzik, hátlapján gyöngysorkeretes felirattöredék látható: [...]IERR [...]CHT. A tárgy közepén lévő minta erősen kopott, 6 vonal fut a szélek felé. A felirat valószínűleg egy ismeretlen település nevét jelzi, a középső minta valószínűleg a Sternberg család címerét ábrázolhatta, akik a Cseh Királyság területén rendelkeztek birtokokkal²⁰. A plombát a 16. századra lehet keltezni.

Az utolsó plomba erősen töredékes, rajta gyöngysorkeretben WA felirat olvasható. A plomba gótikus maiuszkulás felirata alapján a 15. század első felére keltezhető.

---

¹⁷MORDOVIN 2018. 107.

¹⁸MORDOVIN 2018. 110.

¹⁹Mordovin Maxim szíves közlése alapján.

²⁰Mordovin Maxim szíves közlése alapján.

Összegzés

Összességében elmondható, hogy a vidékről előkerült több száz textilplomba a térség virágzó gazdaságának, élénk kereskedelmének bizonyítéka, amely a 16. század végéig folytatódott. A térségbe morva, délnémet és sziléziai olcsó, és középkategóriás termékek érkeztek, ebbe a képbe beleilleszkednek a Gerendáson talált két-két görlitzi és löwenbergi, valamint a német birodalmi (Ulm, Nürnberg, Trier) plombák. A négy angol jellegű plombát a térségben hamisíthatták, azokat a gyengébb minőségű, helyi gyártású textilekre helyezték fel, majd angolként értékesítették a végvári katonaság számára (1. térkép). Az azonosítatlan típusú plombák származási helye ismeretlen, annyi tűnik bizonyosnak, hogy olcsóbb, vagy középkategóriás termékeken lehettek, illetve olyan textilgyártó központokat jelezhetnek, amelyek az írásos forrásokban és/vagy a régészeti anyagban sem jelennek meg. A plombák pontosabb meghatározása érdekében további kutatások szükségesek.

Irodalomjegyzék

BLAZOVICH 1985 BLAZOVICH LÁSZLÓ: A KŐRÖS-TISZA-MAROS KÖZ KÖZÉPKORI TELEPÜLÉSRENDEJE. BÉKÉSCSABA, SZEGED 1985.

HUSZÁR 1961 HUSZÁR LAJOS: MERCHANT'S SEALS OF THE 16TH AND 17TH CENTURIES. *FOLIA ARCHEOLOGICA* 13. (1961) 187–194.

KARÁCSONYI 1896 KARÁCSONYI JÁNOS: BÉKÉS VÁRMEGYE TÖRTÉNETE. II. KÖTET. GYULA, 1896.

MORDOVIN 2016 MORDOVIN MAXIM: EGY NÉGY ÉVSZÁZADOS BŰNTÉNY NYOMÁBAN. *BŰNÜGYI SZEMLE* 65. (2016) 107–114.

MORDOVIN 2018 MORDOVIN MAXIM: TEXTILVÉGEK VÉDJEGYEI. A TEXTILKERESKEDELEM RÉGÉSZETI EMLÉKEI A MAGYAR KIRÁLYSÁG TERÜLETÉN. BUDAPEST, 2018.

MORDOVIN 2021 MORDOVIN MAXIM: GÖRLITZ TEXTILKERESKEDELME A MAGYAR KIRÁLYSÁGBAN. IN: HATÁRON INNEN ÉS TÚL. *GAZDASÁGTÖRTÉNETI TANULMÁNYOK A MAGYAR KÖZÉPKORBÓL*. BUDAPEST, 2021. 379–420.

PACH 1971 PACH ZSIGMOND PÁL: MAGYARORSZÁG NYUGATI GYAPJÚSZÖVET-BEHOZATALA A XV. ÉS A XVI. SZÁZAD KÖZEPÉN. *TÖRTÉNELMI SZEMLE* 14. (1971) 24–34.

PACH 1997 PACH ZSIGMOND PÁL: ABA, KEHE, IGRIZ. POSZTÓFAJTÁK A HÓDOLTSÁGI TÖRÖK VÁMNAPLÓKBAN A 16. SZÁZAD DEREKÁN. *TÖRTÉNELMI SZEMLE* 39. (1997) 1–20.

PACH 2003 PACH ZSIGMOND PÁL: SZÜRKEPOSZTÓ, SZÜRPOSZTÓ, SZŰR. FEJEZETEK A MAGYARORSZÁGI SZÖVŐIPAR KORAI TÖRTÉNETÉBŐL. BUDAPEST 2003.

SZÉKELY 1975 SZÉKELY GYÖRGY: POSZTÓFAJTÁK A NÉMET ÉS A NYUGATI SZLÁV TERÜLETEKRŐL A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁGON. *SZÁZADOK* 109. (1975) 765–795.

TEKE 1989 TEKE ZSUZSA: A ZÁGRÁBIAK GYAPJÚSZÖVET-BEHOZATALA A 16. SZÁZAD KÖZEPÉN. IN: *GAZDASÁG, TÁRSADALOM, TÖRTÉNETÍRÁS. EMLÉKKÖNYV PACH ZSIGMOND PÁL 70. SZÜLETÉSNAJÁRA*. SZERK: GLATZ FERENC. BUDAPEST 1989. 83–91.

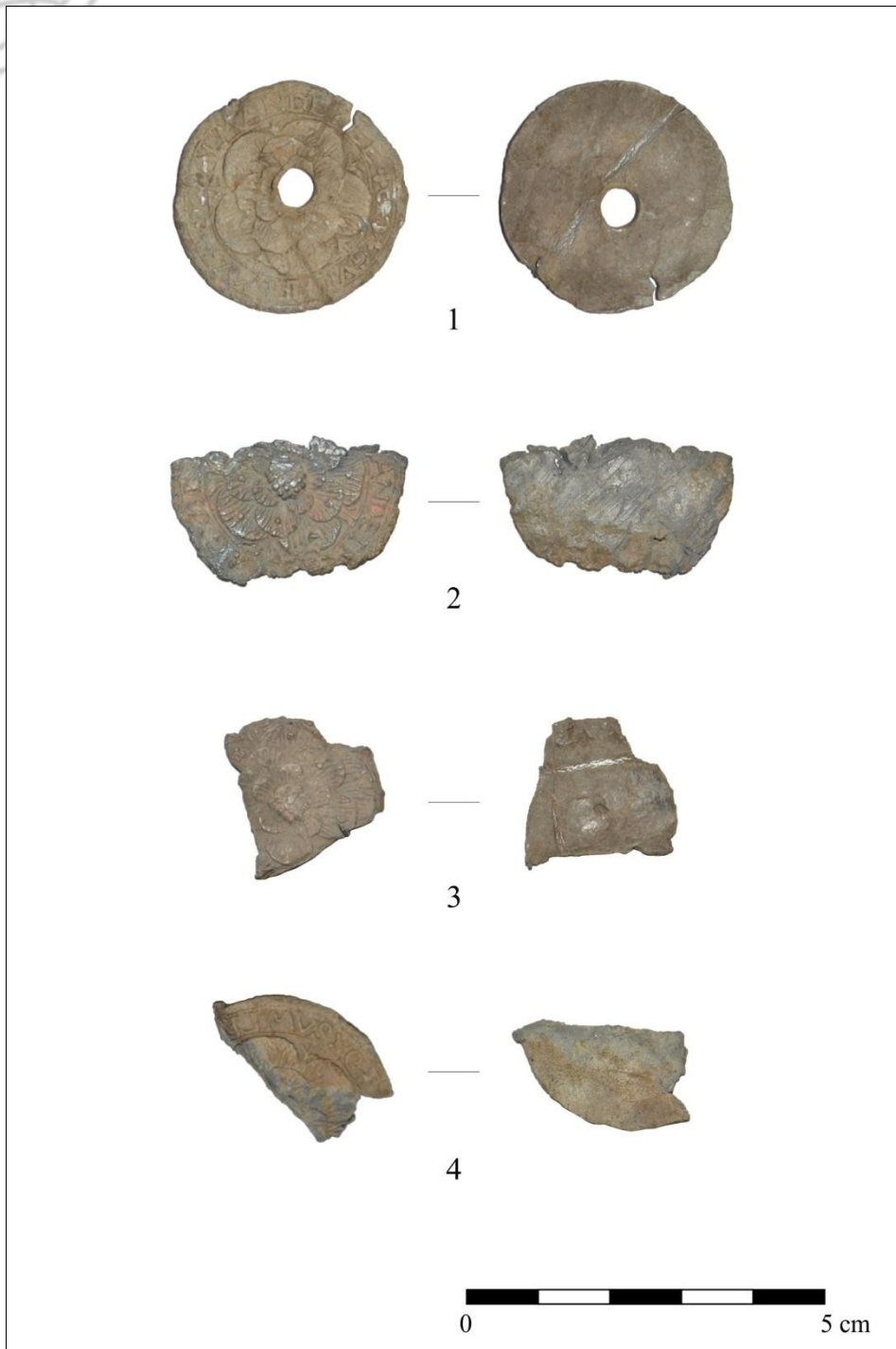
BALÁZS DOROZSMAI

LEADEN CLOTH SEALS FROM GERENDÁS

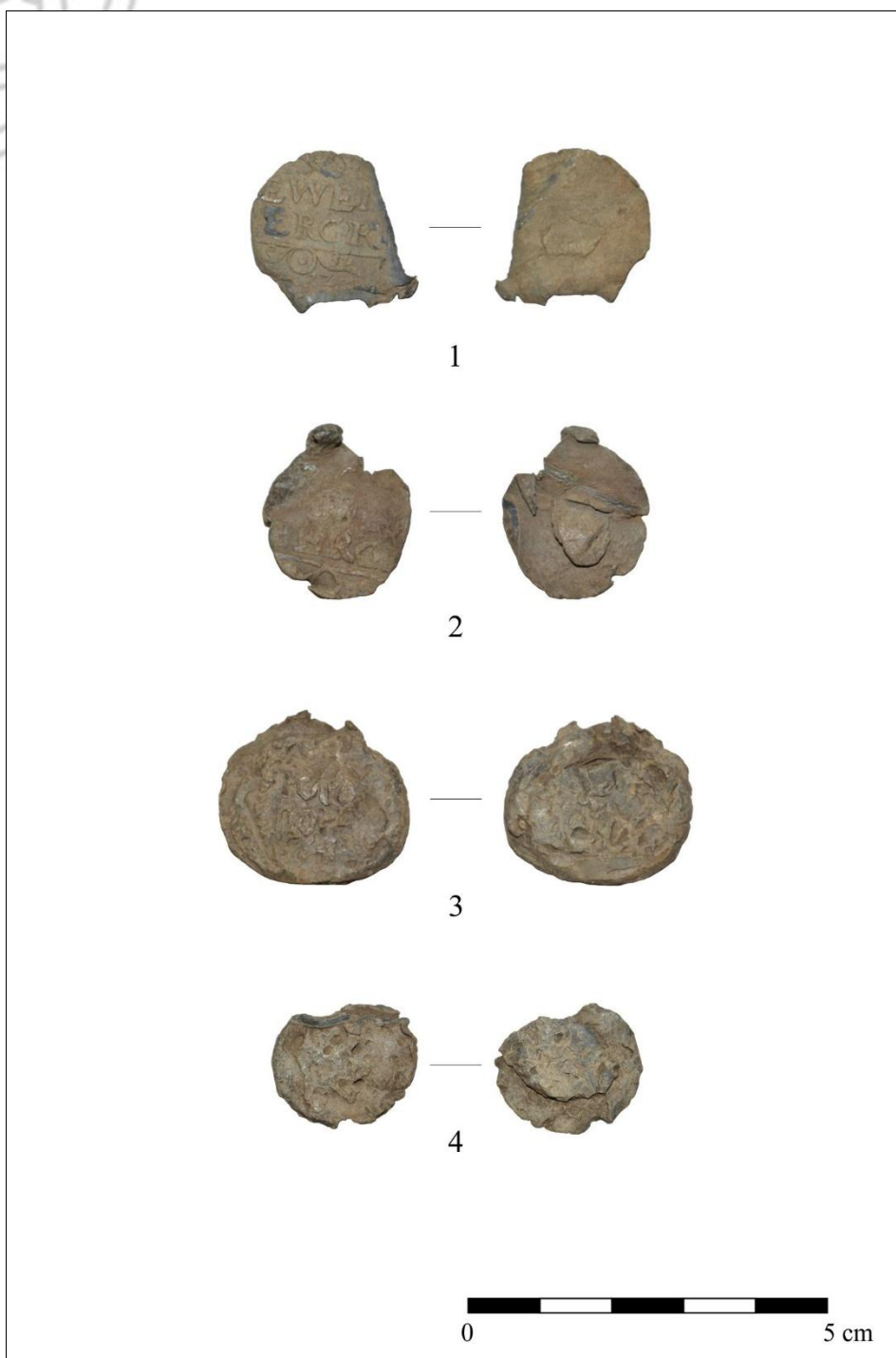
IN THIS PAPER I WILL INTRODUCE SIXTEEN LEADEN CLOTH SEALS FOUND DURING METAL DETECTOR SEARCH CARRIED OUT BETWEEN JANUARY 2020 AND MAY 2021 AT THE MEDIEVAL GERENDÁS VILLAGE. IN THE MATERIAL, FOUR PIECES CAME FROM SILESIA (LÖWENBERG, GÖRLITZ), THREE PIECES FROM THE HOLY ROMAN EMPIRE (ULM, TRIER, NÜRNBERG), ONE PROBABLY CAME FROM FRANCE (VALENCIENNES). BESIDE THIS, FOUR PIECES COULD BE DETERMINED AS ENGLISH TYPE SEALS, WHICH WERE PRODUCED IN THE KÖRÖS-TISZA-MAROS REGION. FROM THE VILLAGE FOUR UNKNOWN CLOTH SEALS WERE RECOVERED, WHICH ARE UNIDENTIFIABLE, MOSTLY BECAUSE THEIR FRAGMENTED NATURE. IN MY OPINION, THE UNIDENTIFIABLE PIECES PROBABLY HAVE HOLY ROMAN OR SILESIAN ORIGINS. FURTHER RESEARCH IN THE AREA COULD HELP IN THE IDENTIFICATION OF THE UNKNOWN TYPES, COULD ADD SEVERAL PARALELLS TO THE RECOVERED CLOTH SEALS AND COULD ADD VALUABLE INFORMATION ABOUT THE LATE MEDIEVAL AND EARLY MODERN TRADE RELATIONS AND ROUTES.

Táblák

1. tábla: Angol jellegű plombák

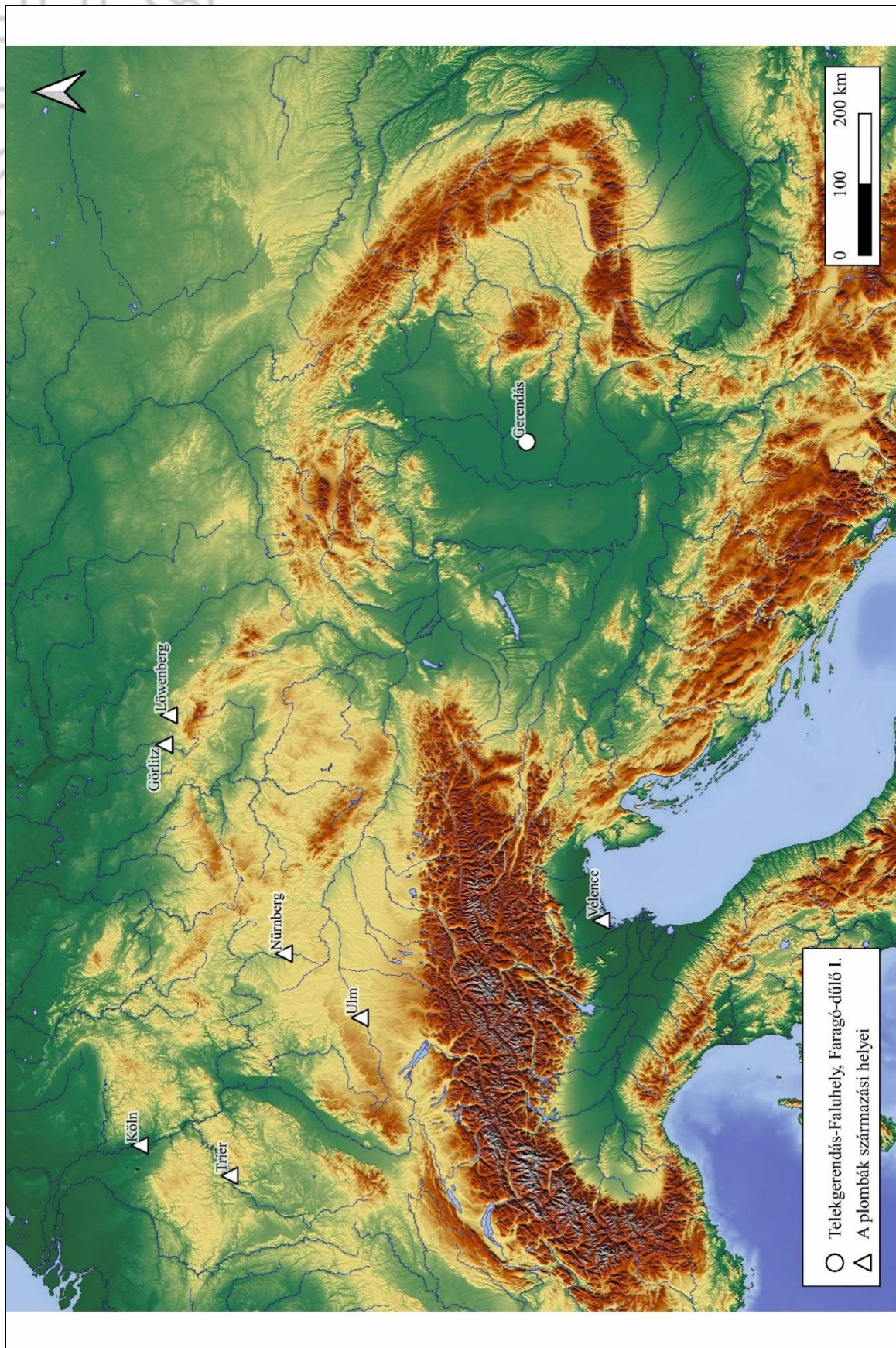
2. tábla: Sziléziai jellegű plombák: 1-2: Löwenberg, 3-4: Görlitz

3. tábla: Német és francia plombák: 1: Nürnberg, 2: Ulm, 3: Trier, 4: Valenciennes

4. tábla: Ismeretlen plombák

1. térkép

Bevezetés

A Nagy Gyula Területi Múzeum már 2015 óta dolgozik együtt fémkeresőkkel. A már több mint 8 éve tartó együttműködés során a fémkeresős kollégák több ezer tárggyal gyarapították a múzeum leletanyagát és a régészet tudományt. Habár az így előkerült fémanyag jelentős része a középkorra datálható, számos tárgy került elő a római és a népvándorlás korából. A fémkeresős kutatásokból származó szarmata leletanyag nagy részét a különböző fibulák adják. Ezen fibulák közül szeretnék itt bemutatni három különleges térdfibulát, amik egyediségükkel vagy ritkaságukkal kiemelkednek a Múzeumban található többi térdfibula közül. A fibulák:

1. fibula: Gy.sz.: 2015/248.98:

A négyzetes fejlapú térdfibulák közül eddig 4 darab volt ismeretes az Alföldről, közéjük tartozik az először bemutatásra kerülő fibula Végegyháza–Pereg lelőhelyről. A lelőhelyet a kutatás 1937-től ismeri, amikor Bálint Alajos egy középkori templomot és temetőt tárt fel.¹ A 2000-es években Rózsa Zoltán végzett további ásatásokat a területen. A lelőhelyet 2015 óta kutatják fémdetektorral. Ez idő alatt az előkerült leletek a bronzkorból, vaskorból (kelta), szarmata korból, népvándorláskorból, Árpád-korból és a középkorból származnak.

Mivel a fibula lába letört, így alakját és a rugótartóját nem tudjuk vizsgálni. Kéttagú, felső húrozású, bronzból készült. A rúgónak csak a fele maradt meg. A fejlapja négyzet alakú és fazettált [1. kép]. A fibula kengyele gallér nélkül csatlakozik a fejlaphoz és hosszában fazettált. A fibula fejlapjának szélessége 2 cm, mérhető hossza pedig 2,4 cm. Megtalálójja: Zsikainé Náfrádi Krisztina. A fibulának eddig nem találtam pontos formai párhuzamát, Jászdózsá–Tatárhányás lelőhelyről,² Szentés–Kistőke 127. sírból,³ Törökszentmiklós–Surján–Újtelep 11. sírból⁴ és Jabuka–Nadela (Szerbia) 3. sírból⁵ került elő hasonlóan négyzetes fejlapos fibula. A fibula korhatározása nehéz, a típusba tartozók temetkezéseit a 2. század és a 3. század közé keltezik.⁶

2. fibula: Gy.sz.: 2017/98.2:

---

¹ BÁLINT 1938, 139–190.

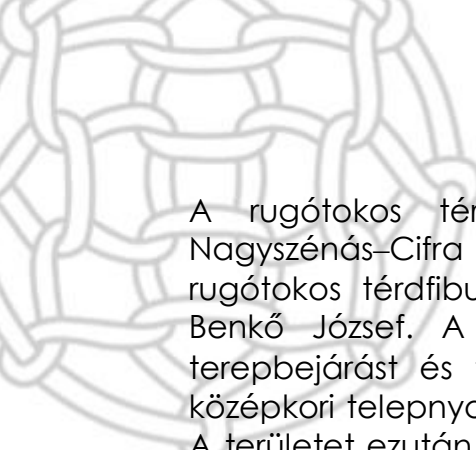
² VADAY 1989, 80.

³ PÁRDUCZ 1944, 15.

⁴ VADAY 1985, 359.

⁵ GRUMEZA 2014, 209.

⁶ GRUMEZA 2014, 209; PÁRDUCZ 1944, 15; VADAY 1985, 359; VADAY 1989, 80.

A rugótokos térdfibulák ritkák az Alföldön, ezért is különleges a Nagyszénás–Cifra dűlön előkerült darab, annál is inkább, mivel az alföldi rugótokos térdfibulák között egy teljesen új altípust képvisel, megtalálója Benkő József. A lelőhelyet először Szatmári Imre kutatta, aki 1994–95 terepbejárást és tervásatást végzett a területen, ami során szarmata és középkori telepnyomokat, valamint kettő Árpád-kori templomot fedezett fel.⁷ A területet ezután 2015-től kezdték fémdetektorral kutatni. A kutatások során szarmata kori, vaskori, népvándorlás kori (avar), Árpád- és középkori valamint újkori leletek kerültek elő.

A térdfibula a rugótokos-galléros altípusba tartozik, azon belül külön, új altípusba. Kéttagú, bronzból készült. Rúgótokja ívelt, gallérja félköríves. Ehhez a rugótokhoz egy hosszában fazettált kengyel csatlakozik. A fibula lába viszonylag kisméretű, kiszélesedő, végén gomb található. A tűtartója trapéz alakú. A fibula térdhajlatában bemélyedés figyelhető meg [2. kép]. Hossza 2,9 cm, a rugótok szélessége 1,9 cm. Párhuzamait több helyről is ismerjük. Üreges térdhajlata alapján párhuzam mutatható ki a Budapest XVII. kerület, Rákoscsaba, Péceli út 165.,⁸ Makó–Igási járandó 5.⁹ és az Arad–B06 lelőhely 3. síri fibulákkal.¹⁰ Legpontosabb formai párhuzamait Malé Hradiskoi (Csehország) kelta oppidumból,¹¹ Ušće–Belgrád (Szerbia) lelőhelyről (összesen 2 db),¹² a szamosújvári vicusból¹³ és Mojgrádról.¹⁴ A szerbiai példányok datálását Petković a 2. század második felére és a 3. századra teszi, készítési helyüknek Viminaciumot vagy Singidunumot tartja.¹⁵

3. fibula: Gy. sz.: 2015/275

A germán térdfibulák egy különleges részét képezik az Alföldről előkerült térdfibuláknak, mivel ezek a többivel ellentétben nem római, hanem germán hatást mutatnak. A 3. fibula is közéjük tartozik. Előkerülési helye Kardoskút–Középkori Fecskés falu, megtalálója Bene András. A lelőhelyet 2015-ben azonosították, Rózsa Zoltán és Bene András terepbejárása és fémdetektoros kutatása alapján. A lelőhelyet azóta is kutatják, szarmata, avar kori, Árpád-kori, késő középkori és kora újkori leletanyag került elő róla.

A kéttagú fibula felsőhúros, fejlappal nem rendelkezik, ezzel egyedülálló az általam ismert alföldi germán térdfibulák között. A kengyele derékszögben hajlik meg és háromszög keresztmetszetű. A tűtartója letörött, rugója hiányzik. A láb egyenesen levágott, rajta két borda helyezkedik el [3. kép]. A fibula hossza 3,6 cm. A fibula alakja alapján nem, csak a lábának kiképzése alapján

---

⁷ SZATMÁRI 1996, 7–97

⁸ NAGY 2018 I., 112

⁹ BALOGH 2015, 260

¹⁰ GRUMEZA 2014, 159

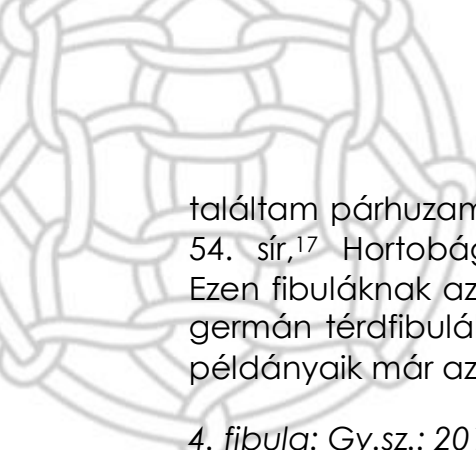
¹¹ PEŠKAŘ 1972, 34–35.; Tf. 18:5

¹² PETKOVIĆ 2010, 152, T. XXVI. 5–6

¹³ COCIȘ ET AL. 2010, 208, Pl. II/14

¹⁴ COCIȘ 2004, 192, P. LXIV. 951, 952; PL. LXV. 961, 962, 965, 967, 976

¹⁵ PETKOVIĆ 2010, 357, 366

találtam párhuzamot: Abony–Szolnoki úti homokbánya,¹⁶ Endrőd–Szujókereszt 54. sír,¹⁷ Hortobágy–Nyíróhodály,¹⁸ Törökszentmiklós–Surján-Újtelep 10. sír.¹⁹ Ezen fibuláknak azonban a térdhajlata más kialakítású, mint a kardoskútié. A germán térdfibulákat általánosságban a 2–3. század közé kelteznek, de egyes példányaik már az 1. században megjelennek az Elba vidékén.²⁰

4. fibula: Gy.sz.: 2019/243

Ez a fibula talán a legkülönlegesebb, mivel a fej kiképzése alapján az Alföldről csak egy párhuzama ismert: Tiszaföldvár–Téglagyár lelőhely 6. sírjából.²¹ A félköríves fejlapos fibulák közé tartozik, azon belül is a háromszög kengyel keresztmetszetű típusok közé. A fibula különlegességét az adja, hogy a félköríves fejlapon egy háromszög alakú kiképzés van, mintha egy második fejlapot szerettek volna kialakítani. Azt is elképzelhetőnek tartom, hogy esetleg az öntés során, hibából alakult így, de szerintem ez ellen szól a jó minősége. A fejlap és a kengyel találkozásánál gallér van, ami kizárja, hogy a háromszög esetleg egy túlméretezett gallér lenne [4. kép]. A fibula kengyele háromszög keresztmetszetű, talpa enyhén kiszélesedő, négyzetes. A tűtartó trapéz alakú, a tűszerkezetből csak a rugó maradt meg. A fibula felső húrozású, hossza 4,5 cm, a fejlap szélessége 1,6 cm. Lelőhelye Nagyszénás–Cifra dűlő, megtalálója Zsikai Rajmund Péterné. Hasonló fibula található a Wosinszky Mór Múzeum gyűjteményében, Tolna megyéből.²² A Tolna megyei fibula szintén háromszög keresztmetszetű kengyellel rendelkezik,²³ míg a Tiszaföldvári hosszában fazettált.²⁴ A fejlapjuk mérete kismértékben különbözik: a Tolna megyei majdnem 1 cm-rel szélesebb,²⁵ míg a Tiszaföldvári csak 40 mm-rel.²⁶ Datálással csak a Tiszaföldvár–Téglagyári rendelkezik, Vaday Andrea a 3. századra keltezi.²⁷

Összefoglalás

Az Orosháza gyűjtőterületéről előkerült térdfibulák, típusaikban egyedi változatokat képviselnek. Mindezek közül talán két fibula emelkedik ki: Nagyszénás–Cifra dűlői lépcsős [4. kép] és a Végegyháza–peregi téglalap fejlapú fibula [1. kép], ezek az Alföldön vagy egy nagyon ritka típust, vagy egy eddig nem ismert alváltozatot képviselnek. Sajnos e fibulák kronológiai besorolása, előkerülési körülményeik és a párhuzamok hiányossága miatt nagyon nehéz. A helyzet egyszerűbb a Nagyszénás – Cifra dűlői rugótokos

---

¹⁶ DINNYÉS 2016, 124.

¹⁷ VADAY–SZÓKE 1983, 86.

¹⁸ ISTVÁNOVITS 1990, 97.

¹⁹ VADAY 1985, 359.

²⁰ VADAY 1989, 80.; VADAY–SZÓKE 1983, 115.; ISTVÁNOVITS 1990, 97.

²¹ VADAY 2005, 109., TAF. 5.6

²² SÁRÓ 2014, 196., 10. TÁBLA 10. KÉP

²³ SÁRÓ 2014, 196., 10. TÁBLA 10. KÉP

²⁴ VADAY 2005, 109., TAF. 5.6

²⁵ SÁRÓ 2014, 196.

²⁶ SAJÁT MÉRÉS EREDMÉNYE AZ ALÁBBI KÉP ALAPJÁN: VADAY 2005, TAF. 5.6

²⁷ VADAY 2005, 109.

térdfibula esetében, ugyanis ennél, ha az Alföldről nem is, Daciából, Csehországból és Moesiából ismerünk párhuzamokat.²⁸ A középkori Fecskés falu lelőhelyről előkerült germán térdfibula szintén érdekességeket hordoz magában. Tudomásom szerint ez eddig az egyetlen fejlappal nem rendelkező germán térdfibula az Alföld területén, lába kialakítása alapján viszont párhuzamba állítható pár térdfibulával: Abony–Szolnoki úti homokbánya,²⁹ Endrőd–Szujókereszt 54. sír,³⁰ Hortobágy–Nyíróhodály,³¹ Törökszentmiklós–Surján-Újtelep 10. sír.³² Ezekből a különleges, egyedi fibulákból is látszik, hogy a fémkeresős kutatások milyen sokkal járulhatnak hozzá a régészettudomány fejlődéséhez. A segítségükkel tovább gazdagíthatjuk a régészeti korszakokból származó fémanyagot.

---

²⁸ PETKOVIĆ 2010, 152, T. XXVI. 5–6; COCIŞ ET AL. 2010, 208, PL. II/14; COCIŞ 2004, 192, P. LXIV. 951, 952; PL. LXV. 961, 962, 965, 967, 976.

²⁹ DINNYÉS 2016, 124.

³⁰ VADAY–SZŐKE 1983, 86.

³¹ ISTVÁNOVITS 1990, 97.

³² VADAY 1985, 359.

Special knee brooches from the collection of the Nagy Gyula Területi
Múzeum

The Nagy Gyula Területi Múzeum works with metal detectorists since 2015. This cooperation led to the discovery of thousands of new archaeological finds, ranging from the Bronze Age to the late medieval period. In this article I analysed four special knee brooches from the sarmatian age. These brooches are special because they represent either a unique or rare type knee brooches within the Great Hungarian Plain. These rare and unique knee brooches prove how much metal detector research can benefit archaeology. With it help we can expand the historical metal material known to us and shed a light on the lives of these historical people.

Irodalomjegyzék

- BÁLINT 1938 BÁLINT ALAJOS: A KASZAPERI KÖZÉPKORI TEMPLOM ÉS TEMETŐ. DAS GRÄBERFELD UND DIE KIRCHE VON KASZAPER AUS DEM MITTELALTER. DOLGOZATOK XIV 139–190 (1938)
- BALOGH 2015 BALOGH CSILLA: SZARMATA TEMETŐ MAKÓ-IGÁSI JÁRANDÓBAN. SARMATIAN CEMETERY AT MAKÓ-IGÁSI JÁRANDÓ (COUNTY CSONGRÁD, HUNGARY) IN: HADAK ÚTJÁN XXIV. A NÉPVÁDORLÁSKOR FIATAL KUTATÓINAK XXIV. KONFERENCIÁJA ESZTERGOM, 2014. NOVEMBER 4–6. I. KÖTET. SZERK.: TÜRK ATTILA BUDAPEST – ESZTERGOM (2015), 257–320.
- COCIȘ 2004 COCIȘ, SORIN: FIBULELE DIN DACIA ROMANĂ – THE BROOCHES FROM ROMAN DACIA. [BIBLIOTHECA EPHEMERIS NAPOCENSIS 3.] KOLOZSVÁR, 2004.
- COCIȘ ET AL. 2010 COCIȘ, SORIN–GAIU, CORNELIU–ZAGREANU, RADU: FIBULE ROMANE DIN DACIA INTRACARPATIC. REVISTA BISTRITELI XXIV/2010, 203–215.
- DINNYÉS 2016 DINNYÉS ISTVÁN: SZARMATA SÍRLELETEK ABONYBÓL. SARMATISCHE GRABFUNDE AUS ABONY (KOM. PEST). IN.: NÉPEK ÉS KULTÚRÁK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN. TANULMÁNYOK MESTERHÁZY KÁROLY TISZTELETÉRE. FŐSZERK.: KOVÁCS LÁSZLÓ–RÉVÉSZ LÁSZLÓ, 2016, 113–136.
- ISTVÁNOVITS 1990 ISTVÁNOVITS ESZTER: A FELSŐ-TISZA-VIDÉK LEGKORÁBBI SZARMATA LELETEI — 2–3. SZÁZADI SÍROK TISZAVASVÁRIBÓL. THE EARLIEST SARMATIAN FINDS OF THE UPPER TISZA REGION- 2ND - 3RD CENTURY BURIALS IN TISZAVASVÁRI. JAMÉ 27-29. 83–133. (1990)
- NAGY 2018 NAGY MARGIT: A BUDAPEST, XVII. RÁKOSCSABA, PÉCELI ÚTI CSÁSZÁRKORI BARBÁR TEMETŐ. KR.U. 2.–4. SZ. DAS BARBARISCHE GRÄBERFELD BUDAPEST XVII. BEZIRK, RÁKOSCSABA, PÉCELI STRABE AUS DER JÜNGEREN KAISERZEIT (2–4. JAHRHUNDERT N. CHR.) I-II. BUDAPEST 2018.
- PÁRDU CZ 1944 PÁRDU CZ MIHÁLY: A SZARMATAKOR EMLÉKEI MAGYARORSZÁGON II. DENKMÄLER DER SARMATENZEIT UNGARNS I. [ARCHHUNG 28] BUDAPEST 1944.
- PEŠKAŘ 1972 PEŠKAŘ, IVAN: FIBELN AUS DER RÖMISCHEN KAISERZEIT IN MÄHREN. PRÁGA, 1972
- PETKOVIĆ 2010 PETKOVIĆ, SOFIJA: RIMSKE FIBULE U SRBIJI OD I DO V VEKA N.E. RÖMISCHE FIBELN IN SERBIEN VON 1. BIS 5. JH. NACH CHR. [ARHEOLOŠKI INSTITUT POSEBNA IZDANJA KNJIGA 50.] BEOGRAD 2010.
- SÁRÓ 2014 SÁRÓ CSILLA: KORA CSÁSZÁRKORI FIBULÁK A WOSINSKY MÓR MEGYEI MÚZEUM GYŰJTEMÉNYÉBŐL. FIBELN VON DER FRÜHKAISERZEIT AUS DER SAMMLUNG DES KOMITATSMUSEUMS MÓR WOSINSKY WMMÉ 36., 159–222. (2014)
- SZATMÁRI 1996 SZATMÁRI IMRE: A KÖZÉPKORI SZÉNÁSEGYPHÁZ NYOMÁBAN. IN: NAGYSZÉNÁS. FEJEZETEK A KÖZSÉG TÖRTÉNETÉBŐL 4. SZERK.: CZEGLÉDI MIHÁLY (1996)
- VADAY 1985 ANDREA H., VADAY: SARMATICHES GRÄBERFELD IN TÖRÖKSZENTMIKLÓS – SURJÁN-ÚJTELEP. IN: ACTA ARCHHUNG 37. 345–390. (1985)
- VADAY 1989 H. VADAY, ANDREA: DIE SARMATISCHEN DENKMÄLER DES KOMITATS SZOLNOK. ANTAEUS 17–18 (1989)

VADAY 2005 ANDREA, VADAY: KOMITAT
SZOLNOK. IN.: *CORPUS DER
RÖMISCHEN FUNDE IM EUROPÄISCHEN
BARBARICUM*. UNGARN BAND 1.
BUDAPEST, 2005.

VADAY-SZÓKE 1983 – H. VADAY
ANDREA-SZÓKE BÉLA MIKLÓS:

SZARMATA TEMETŐ ÉS GEPIDA SÍR
ENDRŐD –SZUJÓKERESZTEN.
SARMATISCHEN GRÄBERFELD UND
GEPIDISCHES GRAB IN ENDRŐD-
SZUJÓKERESZT. *COMMARCHUNG*.
1983, 79–132.

Rövidítések

Antaeus	Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae (Budapest)
ArchHung	Archaeologia Hungarica (Budapest)
ActaArchHung (Budapest)	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae
CommArchHung	Communicationes Archaeologicae Hungariae (Budapest)
Dolgozatok	Dolgozatok a M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Régiségtudományi Intézetéből
JAMÉ (Nyíregyháza)	A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve

Tf., Taf. Tafel

Pl. Plate

Képek

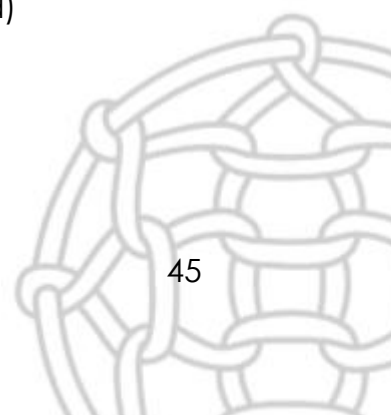
1. kép: A Végegyháza–Peregről előkerült térdfibula (Nagy Gyula Területi Múzeum, készítette: Líbor Roland)

2. kép: A Nagyszénás–Cifra dűlői térdfibula (Nagy Gyula Területi Múzeum, készítette: Líbor Roland)

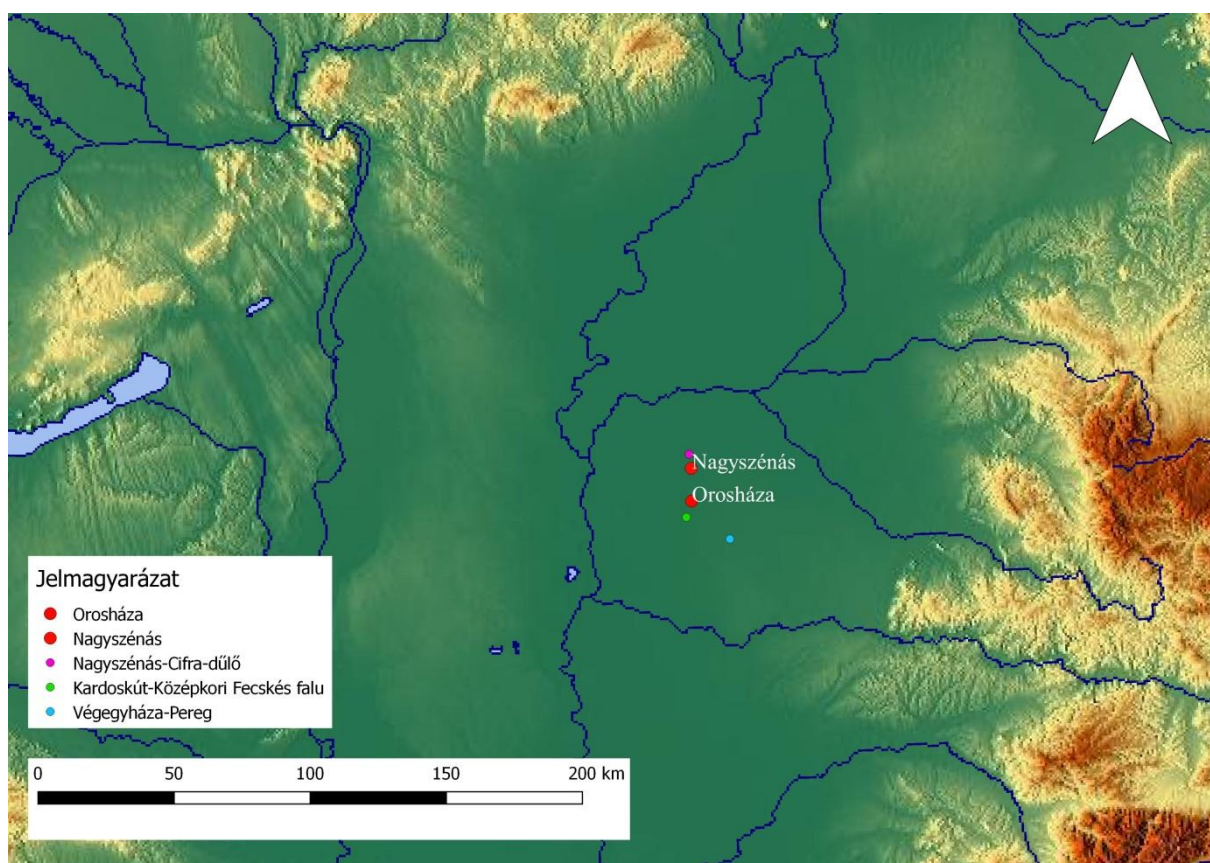

3. kép: A Kardoskút–Középkori Fecskés falu lelőhelyről előkerült térdfibula (Nagy Gyula Területi Múzeum, készítette: Líbor Roland)

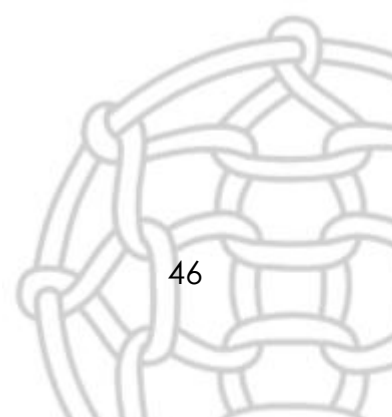

4. kép: A Nagyszénás–Cifra dűlőről előkerült második térdfibula (Nagy Gyula Területi Múzeum, készítette: Líbor Roland)

1. térkép: A lelőhelyek fekvése

Szemenyei Béla

Élet a legnagyobb magyar faluban

Gazdaság, társadalom és közösségi élet Orosházán, a trianoni békeszerződés és a nagy gazdasági világválság kezdete közötti időszakban (1920–1929)

Orosháza gazdaság- és társadalomtörténetének eddigi kutatása javarészt a szocializmus időszakában zajlott, a történészek pedig függtek a korszak politikai rendszerének befolyásától. Az alapvetően kiváló összefoglaló munkák és tanulmányok szerzői nem tudták megkerülni az akkori történetírás kötelező tartozéka, az osztályharc-elmélet beépítését műveikbe. Ez az elvárás különösen fontosnak számított a két világháború közötti időszak történetírásával kapcsolatban, mert a kommunista vezetők nem engedhették meg, hogy a történészek a Horthy Miklós kormányzó nevével összeforrt korszakot pozitív vagy tárgyilagos színben tüntessék fel, a tanulmányoknak mindenképpen negatív képet kellett festeniük róla. Tanulmányom célja elfogulatlanul megvizsgálni Orosháza gazdaságának és társadalmának helyzetét a trianoni békeszerződés és a nagy gazdasági világválság kezdete közötti időszakban. Munkám kapcsán a korábbi szakirodalomra és a korabeli sajtótermékek adataira támaszkodtam.

Magyarország helyzete a trianoni békeszerződés után

Az orosházi gazdaság és társadalom vizsgálatához először az ország helyzetét kell röviden górcső alá helyezni. A trianoni békeszerződés életbe lépésével, 1920. június 4-én Magyarország területe 93 ezer km²-re zsugorodott, lakosainak száma pedig 7,6 millió főre csökkent. Az évi végi, 1920-as népszámlálás adatai alapján viszont már 7,9 millió főről beszélhetünk. A hirtelen 300 ezres növekedés oka az elcsatolt területekről az anyaországba átmenekült lakosokban keresendő.

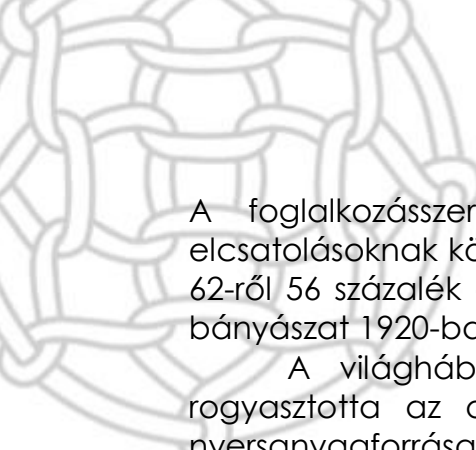
A békeszerződéssel a lakosság összetétele is jelentősen megváltozott: a nem magyar anyanyelvűek száma az 1910-es népszámlálás 45,5 százalékos adatához képest 1920-ban 10 százalékra csökkent.¹ Az egyetlen számottevő nemzetiség a német maradt, ők nagyjából félmillióan éltek a megcsonkított ország területén. A korábban jelentős kisebbséget alkotó románok, szlovákok, szerbek és horvátok száma összeadva nem érte el a 250 ezret.

Az ország nemzetiségi összetételének megváltozásával a vallási arányok is átalakultak. A római katolikus felekezetűek száma a népesség feléről kétharmadára nőtt 1920-ban, a reformátusoké 14-ről 21 százalékra emelkedett. Az evangélikusok aránya 7-ről 6 százalékra csökkent, az izraelitáké pedig nem változott, 5 százalékon maradt.² A görög katolikus és görögkeleti hívek száma minimálisra csökkent.

---

¹ ROMSICS 2010. 813. o.

² ROMSICS 2010. 813. o.

A foglalkozásszerkezet is jelentős módosulásokon ment keresztül az elcsatolásoknak köszönhetően. Az ország továbbra is agrárország maradt, de 62-ről 56 százalék alá csökkent a mezőgazdaságból élők száma.³ Az ipar és bányászat 1920-ban a lakosság 30 százalékának biztosított megélhetést.

A világháború kiadásai és az azt követő békeszerződés térdre rogyasztotta az ország gazdaságával együtt a társadalmat is. Az ipar nyersanyagforrásainak túlnyomó része határokon túlra került, ahogyan a legjobb minőségű bácskai, bánáti termőföldek és a vasúthálózat 35 százaléka is.⁴ Rekordot döntött az infláció, nőtt a munkanélküliség, a lakosság életszínvonala pedig óriási zuhanásba kezdett a világháború előtti időkhöz képest. 1920 telén volt talán legnyomorúságosabb az emberek sorsa, sokak számára fűtőanyagból, meleg ruhából és élelemből is csak nagyon kevés jutott. Ebből a nehéz helyzetből kellett talpra állnia az országnak, így benne Orosházának is.

Orosháza helyzete a trianoni békeszerződés idején

Az országos állapotok bevezetése után lássuk, milyen állapotok uralkodtak Orosházán az első világháborút lezáró időszakban. A háború borzalmi után 1919. április 28. és 1920. március 28. között 11 hónapos sötét korszak köszöntött a községre, megszálló román csapatok vették át az irányítást. Szinte élhetetlen helyzetbe hozták a lakosságot, napról napra rekvirálták az élelmiszereket, valamint szinte mindent elvittek, ami mozgítható volt. Vasúton Romániába szállították a jószágállomány és a gabonakészletek jelentős részét, kiegészítve aratási eszközökkel, kocsikkal, autókkal, szerszámokkal.⁵ Az előljáróság számításai szerint később a 11 hónap alatt okozott kár egytizedét sem törlesztették. A rekvirálások mellett rendszeresen fizikailag is bántalmazták a lakosságot, volt, aki életét is vesztette az oláhok botozásából kifolyólag.⁶ A megszálló román katonák szinte biztosra vették, hogy ez a térség hozzájuk kerül a békeszerződés után, ezért agitációs tevékenységbe is kezdtek annak érdekében, hogy Orosháza kérje a csatlakozását Romániához. A megfélemlített és kiszigerelt lakosság soraiban azonban természetesen nem sok követőre találtak.

A románok távozása után kicsit több mint két hónappal az orosháziakat is övön aluli ütésnek érte a trianoni békeszerződés Magyarországra kényszerítése. Az eddig az ország középpontjához közel elhelyezkedő település hirtelen határközelivé vált, a román és a szerb határ is 60 kilométeres közelségbe került. A gazdasági régió eddigi központja, Arad román fennhatóság alá került, így teljesen új kapcsolatok után kellett nézni. Tovább rontotta a körülményeket az a tény is, hogy a községen keresztülhaladó, korábbi Nagyvárad–Fiume vasútvonal számottevő része

---

³ Romsics 2001. 190. o.

⁴ Romsics 2001. 154. o

⁵ Ero–Szem 2016. 41.

⁶ Katona-Kiss 2019. 179.

határon túlra került, így az orosházi gazdák által megtermelt javak Erdély és Nyugat-Európa felé szállítása is nehézségekbe ütközött.⁷

Orosháza gazdasága a trianoni békeszerződéstől a nagy gazdasági világválság kirobbanásáig

Az orosházi térség fő megélhetési forrását az 1920-as években továbbra is a mezőgazdaság biztosította. Az évtized első felében jelentős nehézségekbe ütközött a gazdák élete. A környék fő birtoktípusa továbbra is a nagybirtok volt.⁸ A piac összeszűkülése őket is érintette, de gépesítéssel és olcsó munkaerő alkalmazásával a nagybirtokok életképesek maradtak. A kis- és középbirtokok esetében azonban sokkal nagyobb problémát okozott egyáltalán a földek megművelése, magas volt a kihasználatlan földek aránya. A megmunkálást az elavult technológia is nehezítette. Ezek a parasztgazdaságok az előbb felsorolt nehézségek miatt alacsony termésátlagokat produkáltak: holdanként 7,9–9,5 mázsát.⁹

Az 1920-as évek kezdetén a nagybirtokosok sem költöttek sok pénzt az elavult technológiák lecserélésére, inkább az olcsó munkaerő mellett tették le a voksukat. Az évtized közepén azonban új piacok, új lehetőségek nyíltak meg számukra a térség korabeli legnagyobb gazdasági fejlesztése, az orosházi kisvasút elindulása kapcsán. Az 1894-ben létrehozott Alföldi Első Gazdasági Vasút (AEGV) 1924-ben megépítette az Orosháza és Kaszaper (Géza megálló) közötti szakaszát, a vasút első próbaútját 1925. január 25-én tartották ünnepélyes keretek között.¹⁰ Megépítésének jelentősége a vasúti terményszállításban rejlett, hiszen a korabeli sáros földutakon, lovaskocsival sokkal nehezebb volt a gabonát elszállítani eladási célra a településről. Az AEGV 1926. május 1-én újabb kisvasút vonalat adott át, amely Orosháza és Gyopárosfürdő között közlekedett.¹¹ A vonalat gazdasági szempontból kevésbé vették igénybe, leginkább személyszállítási célokat szolgált. 1927-ben a vonalat kibővítették a község új településrészéig, Rákóczitelepig.¹²

A kisvasút megépítésében rejlő új gazdasági lehetőségeket a nagybirtokosok is felismerték, ezért a termésátlagok növelésére törekedtek, melynek legcélravezetőbb eszköze a gépesítés volt. A gépekre költött befektetés ugyanis hamar megtérült a nagyobb mennyiségű megtermelt gabonának köszönhetően.

A kisvasút megjelenése a középbirtokosok és az életképesebb, több hold földdel rendelkező kisbirtokosok számára is fellendülést hozott. Ők ugyan gépesíteni nem tudták birtokaikat, de terményeik piacra juttatása sokkal egyszerűbbé vált. Megérte nekik ezek után több napszámot fogadni, hogy a földterületük minden négyzetmétere megművelésre kerüljön.

A törpebirtokosok és a napszámosok számára a 20-as évek első fele az életben maradásról szólt. A Trianon óta fennálló gazdasági nehézségek a

---

⁷ Kovács 2011. 40.

⁸ Fancsovits 1965. 615.

⁹ Fancsovits 1965. 615.

¹⁰ Orosházi Friss Hírek 1925. január 25. 2.

¹¹ Orosházi Friss Hírek 1926. május 1. 2.

¹² Orosházi Friss Hírek 1927. július 12. 2.

földnélkülieket érintették a leginkább, hiszen a stagnáló vagy hanyatló birtokokon egyre kevesebb munkalehetőség adódott számukra. Alkalmi munkákból tengődtek, nagyon nehezen tartották el családjukat. Többszer fős tömegekről beszélünk, akik kimaradtak a Nagyatádi-féle földreformból, a földosztás ígéretével kampányoló baloldali pártok pedig emiatt jelentős erőt képviseltek a térségben.¹³

A földművelés békeszerződés utáni válsága az állattenyésztési ágazatot kevésbé érintette. A szarvasmarha-, sertéstartás továbbra is megállta a helyét, a hetipiacokra többszer állatot hajtottak fel még a 20-as évek elején is.¹⁴ Az állatok szállítása is sokkal egyszerűbbé vált a kisvasút megjelenésével, de természetesen a hagyományos vasútvonalak is segítséget nyújtottak a mozgatásukban. A baromfiágazat pedig a fénykorát érte ebben az időszakban. A három legnagyobb orosházi baromfifeldolgozó cég (Bernardinelli, Steinberger, Presser) 1920-ban fúzióra lépett, és bár az együttműködés nem tartott sokáig, az üzemek fejlődésnek indultak.¹⁵ A Szegedi Kereskedelmi Iparkamara 1924. évi jelentése Orosházát egyenesen a Tiszántúl baromfi- és tojáskereskedelmének központjaként jellemezte.¹⁶ Ez a lendület, köszönhetően a hetipiacoknak is, kitartott egészen a gazdasági világválságig.

Az orosházi ipar tekintetében is jelentős változások álltak be a trianoni békeszerződést követő évtizedben. Az iparból élők száma 1920-ban kicsit több mint 25% volt a településen.¹⁷ A kisiparosok helyzetét is számottevően megnehezítette az országcsönkítés és annak következményei. A fa, bőr, szén és réz alapanyagok beszerzése az új határok miatt sokkal nehezebbé vált, valamint a korona inflálódása miatt egyre többbe is került.¹⁸ Ráadásul az évtized közepéig, az életszínvonal csökkenésének köszönhetően, a kereslet is megcsappant a termékeik iránt. A keresletcsökkenés másik oka a nagykereskedelmi üzletek megjelenése volt a községben: a fő utcán sorra nyíltak, és készáruikkal telítették be a piacot. Olcsóságuk miatt a szegényebb rétegek átszoktak a konfekcióruhákra és cipőkre a helyi iparosok termékeiről.

Az 1920-as évek közepétől a mezőgazdaság fellendülése a kisipar felvirágzását is magával hozta. Egyre magasabb lett a kereslet a mesterek termékei iránt, többen megengedhették maguknak, hogy a jobb minőségű helyi árut válasszák. A kisiparosok munkaerőproblémái is megoldódni látszódtak, mert a mezőgazdaságból sok cseléd és napszámos a kisiparban talált megélhetést magának, mint segéd, kezdetben csak a téli hónapokban, később egész évben.¹⁹

Az orosházi gyáripar zászlóshajója a két világháború közötti időszakban is a századforduló előtt virágzásnak indult malomipar volt. Az ő helyzetüket is megnehezítette a mezőgazdaság 1920 utáni pár év hanyatlása, ráadásul az

---

¹³ Szemenyei 2015. 40-41.

¹⁴ Fancsovits 1965. 616.

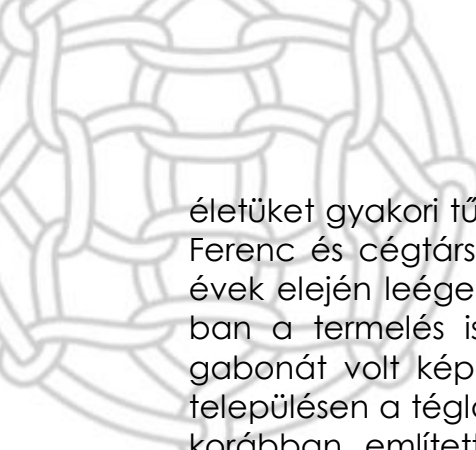
¹⁵ Gulyás 1987. 44.

¹⁶ Fancsovits 1965. 616.

¹⁷ Dr. Forman 2005. 51.

¹⁸ Dr. Forman 2005. 50.

¹⁹ Fancsovits 1965. 616.

életüket gyakori tűzesetek is megkeserítették. A legjelentősebb malom a Tóth Ferenc és cégtársai által üzemeltetett „Tóth-malom” volt, amely az 1920-as évek elején leégett. 1924-ben kezdték építeni a ma is álló új épületet, 1926-ban a termelés is elkezdődött az üzemben. A malom napi 5-600 mázsa gabonát volt képes leőrölni, 50-60 főt foglalkoztatott állandó jelleggel.²⁰ A településen a téglagyárak és egy cirokseprűgyár is működött, valamint a már korábban említett baromfifeldolgozó üzemek is erősítették Orosháza két világháború közötti gazdaságát.

A kereskedelem csúcsán az 1920-as években továbbra is az 1823-tól minden csütörtökön megrendezett, híres hetipiac állt. Országos hírre tett szert, melynek lendületét a világháború és a békeszerződés utáni évek sem tudták megtépázni.²¹ Bár 1925-től országos vásárokat is rendeztek a községben, a hetipiac népszerűsége nem csökkent. A helyi sajtó leírása szerint az 1925. szeptember 11-12 között tartott első orosházi országos vásár nem hozta meg a kívánt sikert, bár ebben szerepe volt a rossz időjárásnak is.²² A hetipiacokon a község előjárósága előnyben részesíthette a helybéli árusokat, míg az országos vásárok alkalmával erre nem volt lehetőség, ezért is nem volt már kezdettől nagy népszerűsége utóbbinak a lakosság – főleg az iparosok – körében. Az iparosok és kereskedők 1927 tavaszán beadvánnyal fordultak a községi képviselőtestület irányába, hogy kérelmezzék a kereskedelmi minisztertől az országos vásárok betiltását a településen.²³ Egyébként mindkét esemény alkalmi zongó méhkashoz hasonlított Orosháza központja, a főtéren és a környező utcákon egy gombostűt sem lehetett volna leejteni.

Az 1920-as évek gazdasága kapcsán elengedhetetlen szólni a hatalmas méretű pénzromlásról, és a fizetőeszköz lecseréléséről is. 1920 tavaszán, az Osztrák-Magyar Monarchia közös fizetőeszközét, a koronát felülbélyegezték, ezzel létrejött az önálló magyar pénzjegy. A még a háborús években kezdődött hatalmas inflációt ugyan a kormányok néhány hónapra sikeresen visszaszorították, de tartós javulás egyetlen intézkedés után sem következett be.²⁴ 1925-ben a kormány átengedte a pénzkibocsátás jogát az újonnan létrehozott Magyar Nemzeti Banknak, akik le is cserélték a fizetőeszközt. Az angol font árfolyamához igazított pengő, és váltópénze a fillér azonban a gyakorlatban csak 1927. január 1-én jelent meg a forgalomban.²⁵

A pengő és a korona közti váltószámot 12 500-ban határozták meg.²⁶ Az átállás nem ment zökkenőmentesen, nehezen szokták meg az új fizetőeszközt az emberek. A kereskedők pedig áraikat rendszerint felfelé kerekítették az átváltáskor, a helyi sajtóban emiatt több elégedetlenkedő cikk is született. A pengő azonban értékállóan bizonyult, megszűnt a korona idejében tapasztalt, gyakran több számjegyű infláció.

---

²⁰ Fancsovits 1965. 618.

²¹ Soós 2006. 16-17.

²² Orosházi Friss Hírek 1925. szeptember 12. 2.

²³ Orosházi Friss Hírek 1927. március 10. 3.

²⁴ Romsics 2010. 806-807.

²⁵ Romsics 2010. 807.

²⁶ Orosházi Friss Hírek 1927. január 9. 3.

A gazdasági problémák kezelésére a kormány a 20-as évek első felében folyamatosan emelte az adókat, és újabb adónemeket vezetett be. A lakosság jövedelmének 21–29 százalékát fizette be adóként az államkasszába, azonban nem arányosan: míg a középosztály a fizetéséből 29 százalékot adózott, az arisztokratákra mindössze 26 százalékos teher jutott.²⁷ A közalkalmazottak számát jelentősen csökkentették, melynek Orosházán is nagy számmal voltak áldozatai. A megszorításoknak és a növekvő adóbevételeknek köszönhetően stabilizálódott az államháztartás hiánya, az 1923-ban felvett népszövetségi kölcsönnek mindössze az egyharmadát kellett felhasználni.

Orosháza társadalmá a trianoni békeszerződéstől a nagy gazdasági világválság kirobbanásáig

Az első világháború borzalmi, és a trianoni békeszerződésből fakadó, az előbbiekben vázolt gazdasági krízishelyzet természetesen a társadalomra is jelentős hatással volt. Az első világháború frontjain a hivatalos adatok szerint 10-156 orosházi vesztette életét, de a hadifogságban odaveszett és más módon eltűnt személyekkel összeadva ez a szám mindenképpen magasabb.²⁸ A község lakossága 25 000 fő környékén mozgott a világháború előestéjén, az 1910-es népszámlálás alkalmával 22 264 lakost számoltak össze, de évente folyamatos emelkedés volt mérhető.²⁹ Ha 1 500 fő emberveszteséggel, és 25 000-es lakosságszámmal számolunk, akkor Orosháza 6 százaléka veszett oda a világháborúban.

Az 1920-as népszámlálás adatai alapján Orosháza lakossága a trianoni békeszerződést követően, év végén 24 079 fő volt, melyből 11 304 férfi és 12 775 nő.³⁰ A jelentős nőtöbblet oka elsősorban abban keresendő, hogy a háború legtöbb áldozata természetesen férfi volt. A legnagyobb gondot ebben az jelentette, hogy az életerős, munkaképes korosztályból vesztek oda a harcok folyamán, ezért sok családban nem volt kenyérkereső, valamint nem volt elég munkaerő megművelni a földeket. A jelentős infláció, a drágulás és a munkaerőhiány miatt 1919 és 1920 telén nagy éhínség ütötte fel a fejét a községben. Az éhezés a legszegényebb napszámos családokat érintette leginkább, de a tehetősebb rétegek életszínvonalában is jelentős csökkenés történt.

A társadalom vallási megoszlása a következőképpen alakult Orosházán az 1920-as népszámlálás tanúbizonysága szerint: természetesen az evangélikusok száma volt a legmagasabb, 15 628 fő. Őket a római katolikusok követték 5 011 fővel, a harmadik legnagyobb felekezet pedig a reformátusoké volt, 1 971 hívővel. Izraeliták 856-an éltek a községben,

---

²⁷ Romsics 2010. 807.

²⁸ Verasztó 2016. 332.

²⁹ Koszorús 2016. 55.

³⁰

https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1920_01/?pg=161&layout=s&query=orosh%C3%A1za

unitáriusok pedig 307-en, a maradék párszáz fő pedig kisebb felekezetekhez tartozott.³¹

A népszámlálás a lakóházakat is összeírta a községben, összesen 4 656 lakóépületet számoltak össze 1920-ban. Legnagyobb számban vályogból és sárból épített házak álltak Orosházán, 3 492 darab. Kő- vagy téglalapú vályogház 947 állt az utcákon, teljesen kő- vagy téglaház viszont mindössze csak 193.³² A házak teteje legnagyobb százalékkal cserép, bádoggal, vagy pala volt, de zsindeyes, vagy nád- és zsúpfedél is előfordult szép számmal.

1925 év végén ismét népszámlálás zajlott Orosházán, most azonban nem országos, hanem helyi kezdeményezésre. Ennek adatai alapján, 1925 végén 24 180-an éltek a községben, 101 fős, minimális népességnövekedés tapasztalható csak az öt évvel ezelőtti adatokhoz képest.³³ A férfiak száma 11501, míg a nőké 12679 fő volt. Megállapíthatjuk, hogy a létszámuk közötti különbség néhány száz fővel csökkent ugyan, de még mindig jelentős nőtöbblet volt a községben.

Orosháza környékén, ahogy az ország legnagyobb részén, a nagybirtokrendszer volt életben, a földek túlnyomó többségét arisztokrata családok birtokolták, akik sok száz vagy ezer feletti hold területen gazdálkodtak. Az ő életszínvonaluk is csökkenésnek indult a világháború után, melynek oka a munkaerőhiányban keresendő. Sok földterületük megműveletlenül állt, de anyagi gondjaik természetesen nem voltak. A 20-as évek közepétől, köszönhetően a kisvasút megépítésének is, fellendülésnek indult nagybirtokrendszer, egyre magasabb jövedelemre tettek szert, lehetőségük lett a kor legmodernebb vívmányainak megvásárlására.

A nagybirtokos réteggel együtt a társadalmi hierarchia tetején, országos szinten a nagypolgárság állt, akik a gazdaság modern ágazatait irányító vállalatokat vezették.³⁴ Orosházán a nagypolgári kategóriába mindössze néhány családot tudunk elhelyezni, mert nagy üzemek, gyárak, bankok csekély számmal üzemeltek csak ebben az időszakban. Hiányuk a helyi polgárosodás késői kialakulásában keresendő, mert a településen csak a dualizmus időszakában alakult ki a polgári réteg.

Orosházán a középosztályt a középbirtokosok, a vezető tisztségviselők, a középpolgárság és az értelmiségi csoportok képviselői alkották. Középbirtokosok már sokkal magasabb számban éltek a községben, mint a nagybirtokosok. Földjeik életképesek voltak, napszámosokat alkalmaztak a megművelésükre. A 20-as évek első éveiben őket is elérte a hanyatlás, kevesebb munkaerőt tudtak csak alkalmazni, aminek megműveletlenül földek, kevesebb bevétel és termény lett a következménye, akárcsak a nagybirtokosok esetében. Szintén párhuzamot lehet felfedezni a két réteg esetében a gépesítés hiányában és az elavult technológiák alkalmazásában.

³¹

https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1920_01/?pg=161&layout=s&query=orosh%C3%A1za

³²

https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1920_01/?pg=161&layout=s&query=orosh%C3%A1za

³³ Orosházi Friss Hírek 1926. január 10. 2.

³⁴ Romsics 2010. 814.

Az évtized közepétől azonban gépesítésre csak a nagybirtokosok számára volt lehetőség, a közepes méretű földdel rendelkező gazdák csak hatékonyabb földművelési technikák alkalmazásával és több napszámos foglalkoztatásával tudták valamennyire tartani velük a lépést.

Az orosházi középpolgárság és a kispolgárság nehezen elkülöníthető társadalmi réteget képzett. Elsősorban vagyonos zsidó kereskedőcsaládokból és az értelmiségi szakmák képviselőiből álltak. A település jelentős méretű zsidó hitközséggel rendelkezett ebben az időszakban, az 1920-as népszámlálás 856 fő izraelita vallású személyt tartott számon. A zsidó családok túlnyomórészt kereskedelemmel foglalkoztak, vagy értelmiségi hivatást űztek, úgymint az orvos vagy az ügyvéd. A település központjában levő üzletek legnagyobb része az ő tulajdonukban volt. A legelőlebbek közülük nagy vagyonnal rendelkeztek, patinás polgári házakban éltek, luxuscikkekre is könnyedén áldoztak. Gyermeküket taníttatták, a világháború végéig a magyarországi egyetemeken a zsidó hallgatók aránya 30-34 százalék volt.³⁵ 1920-ban törvényben szabályozták a számukat a felsőoktatásban, a numerus clausus életbe lépése után arányuk 8–11 százalék közé csökkent.³⁶ A Magyar Zsidó Lexikon a gazdasági világválság kezdőévében, 1929-ben 810 főt tart számon az orosházi hitközségben, amely 270 családot jelent. Foglalkozásuk a következő: 190 kereskedő, 24 iparos, 16 magántisztviselő, 8 orvos, 5 ügyvéd, 4 magánzó, 2 gazdálkodó, 2 tanító, 1 nagyiparos, 1 munkás, 5 egyéb, valamint 12 fő közadakozásból él.³⁷ A felsorolásban szereplő nagyiparos, Tafler Jakab cirokseprűgyáros volt.

A középpolgárság fontos részét képezték a vezető tisztségviselők és az értelmiségi csoportok képviselői. A város elöljárói, ügyvédek, orvosok, mérnökök, újságírók tartoztak közéjük, akik szintén magas életszínvonalon éltek, nagy megbecsülésnek, köztiszteletnek örvendtek a községben. Sokan közülük jótékonykodásban is élen jártak.

Természetesen Trianon után a polgári réteget is érintette az életszínvonal csökkenése, még ha kisebb mértékben is, mint a középbirtokosokat. Csökkent a kereslet a kereskedők termékei iránt, de igyekeztek megoldást találni a válságra: nagykereskedelmi üzleteket nyitottak a központban, olcsó készárukat kezdtek árulni.³⁸ A 20-as évek közepétől újabb fellendülés jött a polgárságra. Vagyonuk gyarapodott, nőtt a kereslet a termékeikre, szolgáltatásaikra. A községben egyre nagyobb számú autó is javarészt az ő tulajdonukban volt. Az autók sokszor okoztak baleseteket, az átlagemberek negatívan kezelték őket, veszélyesnek tartották, félték tőlük.³⁹

A középrétegen belül, annak az alsó részén helyezkedett el a kispolgárság, akiknek felső rétegét nehéz volt megkülönböztetni a középpolgárságtól. Ebbe a társadalmi csoportba tartoztak a kisiparosok, kiskereskedők, fegyveres testületek altisztjei, hivatalsegédék, kalauzok,

---

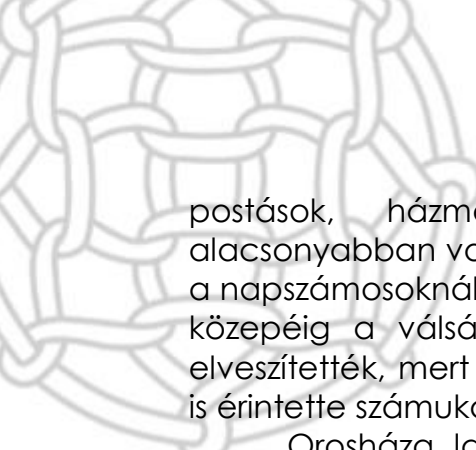
³⁵ Romsics 2010. 815.

³⁶ Romsics 2010. 815.

³⁷ Újvári 1929. 666.

³⁸ Fancsovits 1965. 617-618.

³⁹ Orosházi Friss Hírek 1925. június 16. 2.

postások, házmesterek, rendőrök és csendőrök.⁴⁰ Életszínvonaluk alacsonyabban volt gazdagabb kereskedőknél, de a szegényparasztoknál és a napszámosoknál, ipari segéd munkásoknál sokkal jobban éltek. A 20-as évek közepéig a válság igen jelentősen érintette őket, sokan az állásukat is elveszítették, mert a kormány lecsökkentette az államapparátust. Orosházán is érintette számukat a létszámleépítés, különösen a MÁV esetében.⁴¹

Orosháza lakosságának masszív többségét a parasztság tette ki. A nagybirtokosok és középbirtokosok száma töredéke volt a kisparasztság és a földdel nem rendelkező napszámosok csoportja mellett. A néhány hold földdel rendelkező parasztgazdaságok nem voltak képesek olcsó munkaerő megfizetésére sem, többnyire saját maguk művelték földjeiket.⁴² A Trianon után fellépő gazdasági problémák nagymértékben érintették őket is, fő céljuk néhány évig az önellátás lett, 1925 után, a gazdasági világválságig viszont virágkorukat élték. A Nagyatádi-féle földreform keretén belül Orosházán nagyjából 300 ilyen törpebirtok került kialakításra, megnövelve ezzel a kisbirtokos parasztság létszámát.

A település lakosságának legszegényebb részét a napszámosok, mezőgazdasági cselédek, valamint az ipari segéd munkások tették ki. Számukat eléggé pontosan körbehatárolhatjuk. A Nagyatádi-féle végrehajtása kapcsán 1921 végére a földet kérelmezők száma 3326 fő volt.⁴³ Ez a szám nagyjából megfelelhet a földnélküliek számával, hiszen legtöbben nem szerették volna kihagyni a lehetőséget, hogy földhöz jussanak. Végül csak töredékük, nagyjából 300 ember kapott csak fél és 3 katasztrális hold közötti törpebirtokot, így tehát körülbelül 3 000 mezőgazdaságból élő ember maradt föld nélkül. Viszont nagyjából ezer földmunkás és napszámos házhelyet kapott 1922-ben, ezzel megkezdődött egy vadonatúj településrész, Rákóczitelep története.⁴⁴

A napszámosok és mezőgazdasági cselédek élete a két világháború közötti időszakban valóban nem volt könnyű. A világháború végén elindult óriási infláció számukra volt a legmegterhelőbb, hiszen az a pénz, amit a nyári napszám során megkerestek, télre sokszor már sokkal kevesebbet ért. Emellett a 20-as évek elején óriási arányú munkanélküliség volt térségben, köszönhetően annak, hogy a nagy- és középbirtokosok sokkal kevesebb napszámot tudtak csak foglalkoztatni, a kisbirtokosok pedig a legtöbb esetben egyet sem. A helybéli elképesztő drágaság sem segítette a helyzetüket, számos termék többbe került Orosházán, mint az ország nagyvárosaiban, 1922 év elején például a kenyér itthon 86 korona volt, Budapesten 82.⁴⁵ A drágulás az évtized közepén jött fellendülés ellenére sem állt meg, a helyi sajtó több cikkben is foglalkozott az indokolatlanul magas árakkal, melynek oka a sok adóban is rejlett.⁴⁶ A kormány adócsökkentéssel

---

⁴⁰ Romsics 2010. 815.

⁴¹ Orosházi Friss Hírek 1925. május 26. 1.

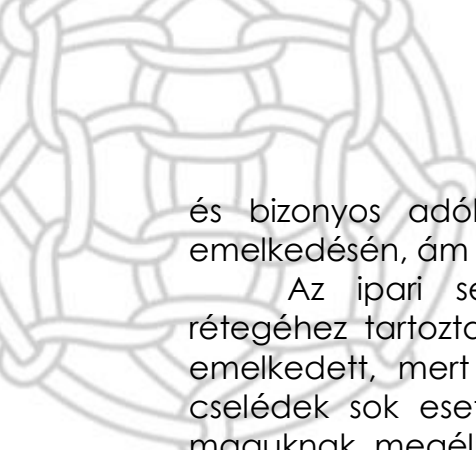
⁴² Fancsovits 1965. 615.

⁴³ Fancsovits 1965. 620.

⁴⁴ Fancsovits 1965. 620.

⁴⁵ Orosházi Ujság 1922. január 10. 7.

⁴⁶ Orosházi Friss Hírek 1927. augusztus 4. 3.

és bizonyos adók eltörlésével igyekezett enyhíteni az árak folyamatos emelkedésén, ám ez sem volt feltétlenül elég.⁴⁷

Az ipari segéd munkások szintén a társadalom legalacsonyabb rétegéhez tartoztak Orosházán. Számuk az 1920-as években folyamatosan emelkedett, mert az eddig a mezőgazdaságban dolgozó napszámosok, cselédek sok esetben munka nélkül maradtak, ezért az iparban találtak maguknak megélhetési lehetőséget. A kisiparban foglalkoztatottak száma 1920-ban 580 fő volt, egy évtizeddel később, 1930-ban viszont már 1866-an, a növekedés tehát jól látható.⁴⁸ A gyárakban, üzemekben, malmokban is jelentős számú munkaeerő dolgozott, Tafler Jakab seprűgyárában például az őszi-téli időszakban 150-200 segéd munkást is foglalkoztattak, ez a létszám a baromfifeldolgozó üzemekben sem volt ritka.⁴⁹

A szegény paraszti és munkástársadalom egyik legégetőbb gondja az elszaporodó öngyilkosságok voltak korszakunkban. A helyi sajtótermékek folyamatosan számoltak be a községben és környezetében történt öngyilkosságokról és kísérletekről az 1920-as években.⁵⁰ Sokan kilátástalannak érezték a helyzetüket, nyomorukat, ezért döntöttek úgy, hogy önkéntesül vetnek véget életüknek. Természetesen nem minden öngyilkossági kísérlet a megélhetési problémák miatt történt, de az elkövetők legnagyobb hányada a legszegényebbek közül került ki. Az elkövetés leggyakoribb formája az akasztás volt.⁵¹

Közösségi élet, szórakozás Orosházán, az 1920-as években

Orosházán az 1920-as években gazdag társadalmi élet zajlott, melynek kezdetei a dualizmus korára nyúlnak vissza. 1918-ig 87 egyesület alakult a községben, a vonzaskörzetet is beleszámítva pedig ez a szám eggyel magasabb is, mint 100.⁵² Olvasóköri, társadalmi és közhasznú egyesületek, dalárdák, önképző körök, szakmailag és politikailag összetartozó emberek közösségei, egyházi egyesületek, sportegyesületek színesítették Orosháza közéletét. Minden társadalmi csoporthoz köthető egyesületek, bár természetesen a polgári réteg alapította a legtöbbet, azért munkásegyleteket is hoztak létre szép számmal.

A dualizmus korában alapított egyesületek legnagyobb többsége túlélte az első világháborút, és a 20-as években is folytatta tevékenységét. Új egyesületek is alakultak ebben az időszakban, az embereknek a háború borzalmi, a trianoni trauma és a gazdasági nehézségek átvészelésére szükségük volt aktív közösségi életre. Nem mellékesen a szegényebbek közül sokan csak a munkás és politikai egyesületekben értesültek a legfrissebb hírekről, hiszen nekik nem volt lehetőségük a napi sajtó megvásárlására vagy

---

⁴⁷ Orosházi Friss Hírek 1927. augusztus 11. 4.

⁴⁸ Fancsovits 1965. 617.

⁴⁹ Dr. Forman 2005. 69.

⁵⁰ Orosházi Friss Hírek 1924. november 16. 3.

⁵¹ Orosházi Friss Hírek 1927. augusztus 6. 3.

⁵² Bezdán 1994. 325.

előfizetésére. Az Orosházi Friss Hírek című napilapot pedig kifejezetten olcsón árusították: 1924-es indulásától 1926 év végéig 1000 koronába került, a pengő 1927-es bevezetése után pedig 8 fillért kellett mindössze fizetni érte.⁵³

A körök és egyesületek igyekeztek bálók, rendezvények szervezésével szórakoztatni tagjaik és a város közönségének életét. Az év minden hónapjában előfordultak, de természetesen megvoltak hagyományos báli időszakok is, mint a farsang, az aratás vége, vagy a szilveszter környéke. Az orosházi sajtóban szinte mindig meghirdetésre kerültek, többségük bárki számára látogatható volt, de természetesen előfordultak zártkörű események is.

A bálók gyakran az Alföld Szállodában kerültek megrendezésre. Itt teljesített napi szolgálatot Purcsi Náci cigányprímás, aki zenekarával húzta a talpalávalót a vendégek és a bálozók számára. A híres Purcsi cigányzenész-családból származó Náci közkedvelt volt a településen, ám 1925-ben, miután a jazz zene előtérbe került a cigánymuzsikával szemben, kiszorult az Alföldből és Miskolcra költözött.⁵⁴ Miskolcon is szerették, de 1927-ben végül hazahúzta a szíve, és újra az Alföldben vállalt munkát.⁵⁵

A legtöbb bál természetesen a farsangi időszakban került megrendezésre Orosházán. Szinte minden polgári egyesület tartott farsangi mulatságot, melyek a szórakozás mellett gyakran jótékonyági célt is szolgáltak. Mivel a község lakosságának túlnyomó része evangélikus vallású volt, különösen népszerűek voltak az evangélikus bálók, melyek általában az Alföld Szálloda nagytermében kerültek megrendezésre.⁵⁶ Orosháza úri közönsége számára kiemelt jelentőségű volt a jogászbálon való részvétel, melyet szintén az Alföldben rendeztek meg minden évben.⁵⁷ A farsangi báli szezon legpompásabb összejövedele volt ez, ahová csak meghívott vendégek léphettek be.

A bálók mellett – főleg a nyári időszakban – úgynevezett népünnepélyek is gyakran megrendezésre kerültek Orosházán. Az eseményeket leginkább egyesületek szervezték, de előfordultak szakmai csoportok által tartott ünnepségek is, mint például a vasutasoké.⁵⁸ Sportegyesületek – mint például az OMTK – is tartottak népünnepélyeket, melyeken gazdag programokkal várták a község lakosságát.⁵⁹ A népünnepélyek rendszerint mindenki számára elérhetőek voltak, gyakran több ezres tömeg vett rajtuk részt.

Orosházán a színházkedvelők szinte minden héten színielőadásokon vehettek részt, azonban a közönség lelkesedése hagyott maga után némi kívánnivalót. Az Orosházi Friss Hírek terjedelmes cikkben fejtegeti, hogy a Nyári Színkör lebontása óta miért csappant meg jelentősen a színházkedvelők száma.⁶⁰ Kiss Árpád, a békéscsabai színház igazgatója 1926 tavaszán egy

---

⁵³ Az árak az Orosházi Friss hírek címlapjairól származnak 1924-1927 között

⁵⁴ Orosházi Friss Hírek 1926. január 17. 3.

⁵⁵ Orosházi Friss Hírek 1927. szeptember 11. 3.

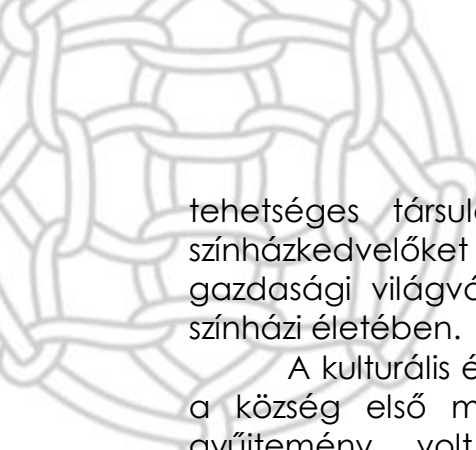
⁵⁶ Orosházi Friss Hírek 1926. január 8. 3.

⁵⁷ Orosházi Friss Hírek 1926. február 7. 2.

⁵⁸ Orosházi Friss Hírek 1927. június 21. 2.

⁵⁹ Orosházi Friss Hírek 1925. július 28. 2.

⁶⁰ Orosházi Friss Hírek 1926. május 7. 2.

tehetséges társulattal érkezett a községbe, azzal a céllal, hogy a színházkedvelőket és a színészeket újra közelebb hozza egymáshoz.⁶¹ A gazdasági világválságig ezután kisebb fellendülés valósult meg Orosháza színházi életében.

A kulturális élet fontos pillérrel gazdagodott 1927. április 10-én: megnyílt a község első múzeuma a polgári iskolában.⁶² A múzeum egy iskolai gyűjtemény volt, megalkotója Juhász Balázs, a polgári fiúiskola történelemtanára, aki a diákokat is bevonta a gyűjtő és nyilvántartó munkába. A múzeum a húsvéti szünetben, egy hétig állt nyitva a látogatók számára, majd pedig a folyosókon, a padláson és a szertárakban kerültek elhelyezésre a tárgyak.⁶³

Az előbbieken felül egyéb színes programok is gazdagították még a község társadalmi életét. Gyakran különböző vándorcirkusok telepedtek meg a községben néhány napra, és szórakoztatták műsorukkal a nagyérdeműt.⁶⁴ Rendszeres programlehetőség volt a lakosság számára a helyi dalegyletek, dalárdák által lebonyolításra került dalestélyek látogatása. Több alkalommal vidéki dalárdák is színesítették a palettát az estélyeken.⁶⁵ A polgári réteg közkedvelt szórakozási formája volt a mozilátogatás is, gazdag választékkal várta az érdeklődőket az orosházi mozi. A moziműsorról a helyi sajtóból tájékozódhattak az érdeklődők.⁶⁶ Táncelőadások is megrendezésre kerültek, leggyakrabban az Alföld Szállodában.⁶⁷

A komolyzene kedvelői is gyakran hódolhattak szenvedélyüknek a községben. Országos és nemzetközi hírnévű művészek adtak koncerteket a településen, az évtized közepétől egyre sűrűbben.⁶⁸ 1925 tavaszán még a világhírnévű olasz hegedűművész, Albertina Ferrari is fellépett a településen, a római katolikus Jézus Szíve Szövetség meghívására.⁶⁹

Orosháza szegényebb lakossága számára a fenti programok soksága azonban elérhetetlennek bizonyult, a köszönhetően a magas belépőjegyáraknak. A nívósabb bálakra, társadalmi eseményekre nem ritkán 50 000 koronába, 1927-től pedig 8 pengőbe is kerülhetett egy tikkett, ez az összeg pedig nagyjából duplája volt egy napszámos akkori napibérének. A napszámosok, cselédek, béresek számára így az elérhető szórakozási lehetőség a kocsmá maradt. Orosházán jó néhány ilyen búfelejtő üzemelt, az iszogatások pedig nem ritkán verekedésekbe torkolltak.⁷⁰ Az alkoholfogyasztás mértéktelensége országos problémának bizonyult, mely

---

⁶¹ Orosházi Friss Hírek 1926. május 7. 2.

⁶² Balás 1934. 7.

⁶³ Koszorús 1994. 240.

⁶⁴ Orosházi Friss Hírek 1925. augusztus 19. 2.

⁶⁵ Orosházi Friss Hírek 1925. augusztus 30. 2.

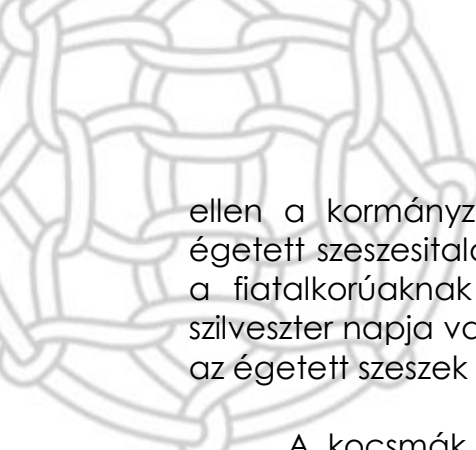
⁶⁶ Orosházi Friss Hírek 1927. május 10. 2.

⁶⁷ Orosházi Friss Hírek 1925. augusztus 25. 2.

⁶⁸ Orosházi Friss Hírek 1926. március 25. 1.

⁶⁹ Orosházi Friss Hírek 1925. március 13. 2.

⁷⁰ Erostyák 2010. 33.

ellen a kormányzat fel is lépett: 1927 őszén vasárnapokra betiltották az égetett szeszesitalok árusítását a vidéki italmérésekben, novemberben pedig a fiatalokúaknak tiltották meg a kocsmákba való belépést.⁷¹ 1927-ben szilveszter napja vasárnapra esett, ám a kormány még emiatt sem tett kivételt az égetett szeszek vasárnapi árusításának tilalmára.⁷²

A kocsmák mellett mindenki számára elérhető szórakozási lehetőség volt a sportrendezvények látogatása. Az 1912-ben alapított Orosházi Testgyakorlók Köre (OTK) és az egy évvel később, 1913 nyarán alapított Orosházi Munkás Testedző Kör (OMTK) labdarúgó mérkőzései bizonyultak a legnépszerűbbnek, de természetesen más sportesemények iránt is nagy volt az érdeklődés. Az OTK a polgári réteg, az OMTK pedig a munkásosztály csapata volt. Mindkét együttes a Csabai I. osztályban vitézkedett az 1920-as évek közepétől, gyakran dobogóra is állhattak az orosházi fiúk a szezonok végén.⁷³ 1925-től lóversenyeket is rendeztek Orosházán, ezek népszerűsége a labdarúgással vetekedett. Az első lóversenyt 1925. szeptember 12-13-án rendezték, még a nagy eső ellenére is sokan látogattak ki az eseményre.⁷⁴ Fehér J. István szervezőmunkásságának köszönhetően az úszás is népszerűvé vált Orosházán, a versenyeket természetesen Gyopárosfürdőn, valamint a Diana fürdőben rendezték.⁷⁵

Röviden az orosházi közállapotokról, az 1920-as években

Hiába az orosházi gazdaság és társadalom fellendülése az 1920-as évek közepétől, a községben szörnyű közállapotok uralkodtak vizsgált korszakunkban. Az utak és járdák kikövezése gyerekcipőben járt, mindössze a legfontosabb útvonalak lettek ellátva macskaköves burkolattal, holott már 1885-ben megkezdődtek ezek a munkálatok.⁷⁶ Nagy esőzések alkalmával sártengerré változott Orosháza, nehézkessé vált a közlekedés a gyalogosok és a járművek számára is.⁷⁷ A helyzetet még nehezebbé tette, hogy közvilágítás csak a centrumban és a főbb utcákon működött. A képviselő-testület elé folyamatosan érkeztek a lakók kérelmei a járdák és utak korszerűsítésével kapcsolatosan. A testület igyekezett ezeknek eleget tenni, de mindegyikre nem jutott anyagi fedezet. Megtalálhatóság szempontjából azonban jelentős előrelépés történt, 1926-ban újraszámolták az utcákat, és minden sarokra utcanévtábla is került.⁷⁸ Mindenesetre a közállapotok jelentősen megnehezítették az itt élők életét.

---

⁷¹ Orosházi Friss Hírek 1927. november 9. 1.

⁷² Orosházi Friss Hírek 1927. december 24. 1.

⁷³ Szűcs 2013. 76.

⁷⁴ Orosházi Friss Hírek 1925. szeptember 15. 2.

⁷⁵ Patyi 2013. 131.

⁷⁶ Szabó 1965. 30.

⁷⁷ Orosházi Friss Hírek 1927. december 18. 4.

⁷⁸ Orosházi Friss Hírek 1926. február 28. 1.

Összegzés

Összegezve megállapíthatjuk tehát, hogy Orosháza életét a trianoni békeszerződés és a gazdasági világválság kezdete közötti időszakban a kettősség jellemzi több szempontból is. A 20-as évek közepéig jó néhány viszontagságos év eltelt, mire a térség talpra állt a békeszerződés okozta gazdasági és társadalmi sokkból, viszont 1925–1929 között már gazdasági fellendülés jellemezte a községet. Társadalmi szempontból is megjelenik a kettősség, míg a polgári, valamint a nagy- és középbirtokosi rétegek magas életszínvonalon éltek, programok sokaságán vettek részt, addig a napszámosok és segédmunkások számára a napi betevő előteremtése is nehézségekbe ütközött. Közösségi élet szempontjából a falu teljesen a városias életformára hasonlított, mint ahogyan a 25 000 fő környékén állandósuló lakosságszám is az urbanizálódást támasztja alá. Azonban a mezőgazdaságból élők nagy aránya, az ipar kezdetlegessége, a gyárak csekély száma és az infrastrukturális fejletlenség ebben az esetben is kettőssé teszi a képet. Mindezek ismeretében a korabeli interpretáció – Orosházát a legnagyobb magyar falunak nevezték – teljesen jól jellemzi az itteni állapotokat. A község valahol a falusi és a városi lét között helyezkedett el az 1920-as években.

Irodalomjegyzék

- BALÁS 1934 BALÁS BÉLA: AZ OROSHÁZI MÚZEUM. KÜLÖNLENYOMAT. ORSZÁGOS POLGÁRI ISKOLAI TANÁREGYESÜLETI KÖZLÖNY XXXVIII. ÉVFOLYAM 10. SZÁM
- BEZDÁN 1994 BEZDÁN SÁNDOR: EGYESÜLET-TÍPUSOK ALAKULÁSA OROSHÁZÁN (1867–1918) IN: SZABÓ FERENC (SZERK.): A BÉKÉS MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI 19. TANULMÁNYOK A 250 ÉVES OROSHÁZA TISZTELETÉRE. OROSHÁZA, 1995.
- EROSTYÁK 2010 EROSTYÁK ZOLTÁN (SZERK.): SZENZÁCIÓS OROSHÁZA. BULVÁROS TÁRSADALOMRAJZ A 20. SZÁZAD ELSŐ ÉVTIZEDEIBŐL. OROSHÁZA, 2010.
- ERO-SZEM 2016 EROSTYÁK ZOLTÁN-SZEMENYEI BÉLA: OROSHÁZA AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ, A FORRADALMAK, ÉS A ROMÁN MEGSZÁLLÁS IDEJÉN. IN: KOSZORÚS OSZKÁR (SZERK.): OROSHÁZA ÉS OROSHÁZIAK AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN 1914–1918. OROSHÁZA, 2016.
- FANCSOVITS 1965 FANCSOVITS GYÖRGY: AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ, A FORRADALMAK ÉS A HORTHY KORSZAK (1914–1944). IN: NAGY GYULA (SZERK.): OROSHÁZA TÖRTÉNETE. OROSHÁZA, 1965.
- DR. FORMAN 2005 DR. FORMAN ISTVÁN: AZ IPARI NÉPESSÉG ÉS TAGOZÓDÁSA OROSHÁZA TÁRSADALMÁBAN 1900–1949-IG. IN: DR. SZABÓ FERENC (SZERK.): 120 ÉVES AZ OROSHÁZI IPARTESTÜLET. 1885–2005. OROSHÁZA ÉS VIDÉKE IPARTESTÜLET, OROSHÁZA, 2005.
- GULYÁS 1987 GULYÁS MIHÁLY: A BAROMFI-FELDOLGOZÁS ÉS BAROMFIKONZERV-GYÁRTÁS TÖRTÉNETE OROSHÁZÁN IN: A BÉKÉS MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI 12. BÉKÉSCSABA, 1987.
- KATONA-KISS 2019 KATONA-KISS ATTILA (SZERK.): HÁBORÚBÓL MEGSZÁLLÁSBA. FEKETE SÁNDOR ÖNÉLETÍRÁSÁNAK HETEDIK KÖTETE (1918–1920). OROSHÁZA, 2019.
- KOSZORÚS 1994 KOSZORÚS OSZKÁR: OROSHÁZA JELESEI A XIX. SZÁZAD VÉGÉIG I. OROSHÁZA, 1994.
- KOSZORÚS 2016 KOSZORÚS OSZKÁR: AZ EVANGÉLIKUS EGYHÁZKÖZSÉG HELYZETE A NAGY HÁBORÚ ÉVEIBEN, KORABELI DOKUMENTUMOK TÜKRÉBEN. IN: KOSZORÚS OSZKÁR (SZERK.): OROSHÁZA ÉS OROSHÁZIAK AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN 1914–1918. OROSHÁZA, 2016.
- KOVÁCS 2010 KOVÁCS EDINA: OROSHÁZA ÁTALAKULÓ STRATÉGIÁI A TRIANONI BÉKE UTÁN – AZ OROSHÁZI KISVASÚT LÉTREJÖTTE. IN: KOVÁCS EDINA (SZERK.): MOZAIKOK OROSHÁZA ÉS VIDÉKE 2. OROSHÁZA, 2010.
- PATYI 2013 PATYI GÁBOR: ÚSZÁS – VÍZILABDA. IN: KOSZORÚS OSZKÁR (SZERK.): 100 ÉVES AZ OROSHÁZI MUNKÁS TESTEDZŐ KÖR. OROSHÁZA, 2013.
- ROMSICS 2001 ROMSICS IGNÁC: MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE A XX. SZÁZADBAN. OSIRIS KIADÓ, BUDAPEST, 2001.
- ROMSICS 2010 ROMSICS IGNÁC: MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE. AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST, 2010.
- SOÓS 2006 ID. SOÓS BÉLA: AZ ORSZÁGOS HÍRŰ OROSHÁZI HETIPIAC. VIHARSARKI HAGYOMÁNYOK. A SZÁNTÓ KOVÁCS

JÁNOS TERÜLETI MÚZEUM FÜZETEI 6.
OROSHÁZA, 2006.

SZABÓ 1965 SZABÓ FERENC: A BELTERÜLET
TÖRTÉNETE. IN: NAGY GYULA (SZERK.):
OROSHÁZA NÉPRAJZA. OROSHÁZA,
1965.

SZEMENYEI 2015 SZEMENYEI BÉLA:
OROSHÁZA POLITIKAI KÖRKÉPE 1920–
1939 KÖZÖTT A NEMZETGYŰLÉSI ÉS
ORSZÁGGYŰLÉSI VÁLASZTÁSOK
TÜKRÉBEN. IN: RÓZSA ZOLTÁN
(SZERK.): MOZAIKOK OROSHÁZA ÉS
VIDÉKE MÚLTJÁBÓL 13. OROSHÁZA,
2015.

SZŰCS 2013 SZŰCS FERENC: LABDARÚGÁS.
IN: KOSZORÚS OSZKÁR (SZERK.): 100
ÉVES AZ OROSHÁZI MUNKÁS TESTEDZŐ
KÖR. OROSHÁZA, 2013.

ÚJVÁRI 1929. ÚJVÁRI PÉTER (SZERK.):
MAGYAR ZSIDÓ LEXIKON. BUDAPEST,
1929.

VERASZTÓ 2016 VERASZTÓ ANTAL: ELSŐ
VILÁGHÁBORÚS KATONASÍROK
OROSHÁZÁN. IN: KOSZORÚS OSZKÁR
(SZERK.): OROSHÁZA ÉS OROSHÁZIAK
AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN 1914–
1918. OROSHÁZA, 2016.

Felhasznált sajtótermékek

OROSHÁZI FRISS HÍREK 1924. NOVEMBER 16.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1925. JANUÁR 25.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1925. MÁRCIUS 13.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1925. MÁJUS 26.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1925. JÚNIUS 16.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1925. JÚLIUS 28.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1925. AUGUSZTUS 19.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1925. AUGUSZTUS 25.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1925. AUGUSZTUS 30.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1925. SZEPTEMBER 12.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1925. SZEPTEMBER 15.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1926. JANUÁR 8.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1926. JANUÁR 10.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1926. JANUÁR 17.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1926. FEBRUÁR 7.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1926. FEBRUÁR 28.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1926. MÁRCIUS 25.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1926. MÁJUS 1.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1926. MÁJUS 7.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. JANUÁR 9.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. MÁRCIUS 10.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. MÁJUS 10.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. JÚNIUS 21.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. JÚLIUS 12.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. AUGUSZTUS 4.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. AUGUSZTUS 6.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. AUGUSZTUS 11.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. SZEPTEMBER 11.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. NOVEMBER 9.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. DECEMBER 18.
OROSHÁZI FRISS HÍREK 1927. DECEMBER 24.
OROSHÁZI UJSÁG 1922. JANUÁR 10.

Webirodalom

AZ 1920. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS INTERNETES FELLEHETŐSÉGE:

[HTTPS://LIBRARY.HUNGARICANA.HU/HU/VIEW/NEDA_1920_01/?PG=161&LAYOUT=S&QUERY=OROSH%C3%A1za](https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1920_01/?pg=161&layout=s&query=OROSH%C3%A1za)